

SAMEN KLAARSTAAN VOOR MORGEN EN OVERMORGEN

SERV-PRIORITEITENNOTA
VOOR DE REGEERPERIODE 2024-2029

Prioriteitennota voor de regeerperiode 2024-2029 van de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen,
Wetstraat 34-36, 1040 Brussel

W www.serv.be - T 02 209 01 11 - E info@serv.be

Goedkeuring raad

13 mei 2024

Contactpersonen

Pieter Kerremans

pkerremans@serv.be

Helga Coppen

hcoppen@serv.be

INHOUD

Samen klaarstaan voor morgen en overmorgen	4
1 Activeer alle talenten en investeer in werkbare jobs	6
2 Garandeer de kwaliteit van het arbeidsmarktbeleid	10
3 Start een intensief opleidingsoffensief	14
4 Investeer in talent-ontwikkeling in het onderwijs	17
5 Versterk de ondersteuning van kwetsbare gezinnen en hun kinderen in het Groeipakket	20
6 Garandeer voldoende, kwalitatieve en betaalbare kinderopvangplaatsen	22
7 Investeer in meer betaalbare woningen op slimme locaties	24
8 Zet in op defossilisering, collectieve projecten en een gezonde energie-prijsverhouding	27
9 Ga uit van open strategische autonomie om de dubbele transitie van de Vlaamse economie te versnellen	30
10 Richt het beleid voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie meer op kwaliteit en efficiëntie met oog voor de toekomst	33
11 Werk aan een meer geïntegreerde Vlaamse infrastructuurplanning	35
12 Garandeer houdbare overheidsfinanciën en voldoende investeringen	37
13 Verbeter de regelgeving en dienstverlening en maak werk van goed bestuur	40
14 Erken de waarde van sociaal overleg en adviezen	43
15 Bekijk het beleid ook met een jongerenblik	46

SAMEN KLAARSTAAN VOOR MORGEN EN OVERMORGEN

Binnenkort komt een nieuwe regering aan het roer van Vlaanderen. De Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV), waarin de Vlaamse werkgeversorganisaties en vakbonden verenigd zijn, lanceert vijftien beleidsprioriteiten voor deze nieuwe regering. Het doel? Samen streven naar meer welvaart en welzijn voor iedereen, niet alleen voor vandaag maar ook voor morgen en overmorgen. Uitdagend? Zeker wel, maar Vlaanderen heeft enkele sterke troeven om uit te spelen.

We staan er op een aantal vlakken goed voor: in 2023 overtrof de economische groei in Vlaanderen die van onze buurlanden. Ook de arbeidsproductiviteit ligt bijna dertig procent boven het Europese gemiddelde. Voor innovatie staat Vlaanderen aan de top. De werkloosheidsgraad is historisch laag en de werkzaamheidsgraad van tachtig procent is stilaan binnen bereik. Een recordaantal dertigers heeft een diploma hoger onderwijs en levenslang leren zit in de lift. Het risico op armoede of sociale uitsluiting is gedaald.

Tegenover deze positieve evoluties staan echter enorme uitdagingen. De grote groepen babyboomers die de volgende decennia met pensioen gaan, maken het nog moeilijker dan vandaag om vacatures in te vullen. Bovendien raast de digitale sneltrein verder en zijn digitale competenties steeds meer nodig om te leven en te werken. Ook de kwaliteit van de dienstverlening staat onder druk bij de overheid, in de zorg, het onderwijs en het openbaar vervoer. Daarnaast staan we voor grote uitdagingen om landbouw, wonen, natuur en industrie met elkaar te verzoenen en moeten we grote stappen vooruitzetten in de energie- en klimaattransitie. Geopolitieke spanningen lopen op en trekken protectionisme en migratiestromen op gang. Houdbare Vlaamse overheidsfinanciën zijn meer dan ooit nodig.

De Vlaamse werkgevers en vakbonden beseffen dat al deze uitdagingen en complexe veranderingen veel onzekerheid teweegbrengen bij de gezinnen en ondernemingen. Tegelijk bieden ze ook kansen voor Vlaanderen. Met creativiteit, ondernemingszin, dynamiek, solidariteit, intense samenwerking met stakeholders en doortastend beleid kan Vlaanderen dit aan. En hoe sneller de Vlaamse Regering in actie schiet, hoe beter. Want de middelen, menskracht, materialen en ruimte worden de volgende decennia alleen maar schaarser.

Dat vraagt om slimme beleidskeuzes en duidelijke prioriteiten, ingebed in langetermijnvisies, die echt het verschil maken. Ze zijn nodig om de problemen waarmee gezinnen en ondernemingen vandaag worstelen effectief en efficiënt aan te pakken en te investeren in hun weerbaarheid en veerkracht. Kernpunten in die aanpak zijn inzetten op houvast en groeikansen voor iedereen, meer ruimte geven om oplossingen te zoeken en transitie in gang te steken en nieuwe beleidsrecepten toepassen. Met een tijdige en structurele dialoog willen de Vlaamse werkgeversorganisaties en vakbonden hun maatschappelijke verantwoordelijkheid opnemen en de regering hierin ondersteunen.

Houvast en groeikansen bieden voor iedereen

In onzekere tijden is houvast broodnodig. De Vlaamse Regering kan houvast bieden door kinderen en jongeren een goede start in het onderwijs te geven, door de nodige zorg te voorzien, door starters en gezinnen perspectief te geven op een goede en betaalbare woning in een leefbare omgeving, door te zorgen voor goed openbaar vervoer en duurzame mobiliteit, door ondernemingen te stimuleren om te investeren in leerrijke en werkbare jobs. Daarnaast moet de Vlaamse Regering gezinnen ook daadkrachtig steunen met goede en betaalbare kinderopvang, met een Groeipakket dat ook kwetsbare gezinnen echt vooruithelpt, met een volwaardige sociale bescherming, met oog voor gelijke kansen en inclusie.

Groeikansen vragen gerichte investeringen in talent. Dat kan door te investeren in een breed vormend kwaliteitsvol onderwijs dat jongeren sterker maakt aan de start van hun loopbaan. Dat kan door volop de kaart te trekken van levenslang leren zodat werkzoekenden én werkenden zich kunnen blijven ontwikkelen en bijleren in een snel veranderende context. Dat kan door in te zetten op brede en inclusieve activering zodat Vlaanderen volop kan focussen op iedereen aan het werk.

Ruimte geven om oplossingen te zoeken en transitie te ondersteunen

Om de vele uitdagingen aan te gaan heeft de Vlaamse Regering zijn burgers en ondernemingen nodig. Nieuwe, sterke, veerkrachtige oplossingen komen er maar als burgers, ondernemingen en overheden uitgedaagd worden en ruimte krijgen om te ondernemen, te experimenteren en te innoveren. Daarom moeten regellast en complexiteit meer in evenwicht zijn met vertrouwen en verantwoording.

Innovatiebeleid moet transitie ondersteunen en inzetten op partnerschappen tussen maatschappelijke actoren. De komende jaren zijn grote infrastructuurinvesteringen nodig voor de energietransitie, digitalisering, mobiliteit, vergrijzing, zorg, klimaatadaptatie, wonen ... waardoor het belang van een geïntegreerde infrastructuurplanning toeneemt. Een kader voor collectieve projecten helpt om meerdere uitdagingen samen sneller, efficiënter en inclusiever aan te pakken.

Door o.a. het olie- en gasverbruik af te bouwen en in te zetten op meer lokale productie en reshoring kan de strategische autonomie van Vlaanderen vergroten en de importafhankelijkheid verminderen.

Werken met nieuwe beleidsrecepten

Naast 'de dingen goed doen' moet de Vlaamse Regering zich concentreren op 'de goede dingen doen' en 'de dingen anders doen'. Regelmatig evalueren op basis van kwaliteitsvolle data en strategisch nadenken over kerntaken en prioriteiten is nodig. Instrumenten daarvoor zijn uitgavennormering, beleidsevaluaties, uitgaventoetsingen en heroverwegingen in functie van het bereiken van de lange termijn doelstellingen. Belangrijk is ook om de financiële impact van nieuw beleid evenwichtig te spreiden over de generaties, zodat kosten en schulden niet onevenredig veel of ver in de toekomst vooruitschuiven.

Door duidelijke beleidskeuzes te maken kan de Vlaamse Regering de langetermijnrichting uitzetten en onzekerheden verminderen. Meer integraal werken binnen de overheid is een noodzaak bij complexe en verweven maatschappelijke opdrachten. Tegelijk moeten beleidskaders de nodige ruimte laten voor maatwerk en innovatie van onderuit en buitenaf. Overleg, participatie en co-creatie zorgen ook voor verbinding en maatschappelijk draagvlak voor nieuwe oplossingen.

Sterk staan door overleg

De Vlaamse Regering staat niet alleen voor deze grote uitdagingen. In tijden van uitdagende begrotingen, disruptieve ontwikkelingen, individualisering en een polariserend discours is er meer dan ooit nood aan samenwerking, dialoog en representatieve fora zoals de SERV.

De Vlaamse werkgeversorganisaties en vakbonden vinden door hun expertise en draagvlak constructieve oplossingen voor de uitdagingen op de arbeidsmarkt, in de economie en de brede samenleving. Ze slaan via het sociaal overleg, SERV-adviezen en VESOC-akkoorden bruggen tussen diverse belangen, generaties en sectoren en tussen de korte en lange termijn. Ze verbinden de politiek met burgers, werknemers en ondernemers om zo mee te bouwen aan democratie en vertrouwen.

Zo staat Vlaanderen klaar voor morgen en overmorgen. De vijftien beleidsprioriteiten van de SERV zijn een goede leidraad om samen met de nieuwe Vlaamse Regering te werken aan een welvarend en veerkrachtig Vlaanderen.

01

ACTIVEER ALLE TALENTEN EN INVESTEER IN WERKBARE JOBS

UITDAGINGEN

Het gaat de goede richting uit met de werkzaamheidsgraad op de Vlaamse arbeidsmarkt. Vrouwen trokken massaal naar de arbeidsmarkt en duwden de werkzaamheid naar historische hoogtes. Tegelijk ligt de werkloosheid ongezien laag. Veel meer personen met een migratieachtergrond werken tegenover 35 jaar geleden en in die periode is er een verdriedubbing van het aandeel 55-plussers die aan de slag zijn.

Naast deze positieve evoluties blijven de uitdagingen op de Vlaamse arbeidsmarkt groot. Het aandeel niet-beroepsactieven in de arbeidsbevolking is gedaald, maar is vandaag nog steeds 2 op 10. Vanwege het grote aantal vervangingsvacatures van uittredende 55-plussers blijft de krapte op de Vlaamse arbeidsmarkt een probleem. Er zijn gemiddeld maar 2,3 niet-werkende werkzoekenden per openstaande VDAB-vacature. In december 2017 waren dat er nog 5,4. Daarnaast ervaren verschillende groepen diverse en soms meerdere drempels die de weg naar de arbeidsmarkt bemoeilijken, zoals financiële valkuilen, gebrekkige mobiliteit, onvoldoende (behoefte-dekkende, betaalbare, flexibele) kinder- en ouderopvang, kwalitatieve competentiemismatches, taal, discriminatie, gezondheidsuitdagingen ...

De SERV onderscheidt vier beleidsdoelstellingen die essentieel zijn om de goede werking van de arbeidsmarkt in Vlaanderen te garanderen: (1) mensen activeren en aantrekken uit de bredere arbeidsmarktreserve, (2) mensen aan de slag houden in duurzame en werkbaar loopbanen, (3) ondernemingen perspectief bieden op het vinden van het nodige talent en talent blijven ontwikkelen en (4) mensen versterken via levenslang leren.

Om dit te realiseren schuift de SERV voor de Vlaamse Regering zes prioriteiten naar voor:

1. Focus op iedereen aan het werk
2. Realiseer duurzame loopbanen via werkbaar werk
3. Zorg voor een inclusieve arbeidsmarkt
4. Maak Vlaanderen een aantrekkelijke regio voor economische migratie
5. Garandeer de kwaliteit van het arbeidsmarktbeleid (zie verder onder 2)
6. Start een opleidingsoffensief (zie verder onder 3)

2,3

Momenteel zijn er gemiddeld 2,3 werkzoekenden per openstaande vacature bij VDAB. In 2017 waren dat er nog 5,4.

In haar activeringsbeleid vestigde de Vlaamse Regering de voorbije jaren veel aandacht op het arbeidspotentieel bij niet-beroepsactieven. Hoewel er binnen deze groep nog marge is om mensen stappen naar werk te laten zetten, mogen de kwetsbare groepen binnen de actieve beroepsbevolking niet uit het oog verloren worden. Ook daar is er nog onderbenut potentieel, in het bijzonder bij de 60-plussers, langdurig werkzoekenden, personen met gezondheidsuitdagingen, met een arbeidshandicap of met een migratieachtergrond.

Naast de werkzaamheidsgraad is ook de werkbaarheid van jobs cruciaal. Met een werkbare job blijven werknemers en ondernemers langer aan de slag en zijn ze meer tevreden met hun job. Werkbaar werk biedt een sleutel om (langdurige) ziekte en uitval te voorkomen en de arbeidsmarktkrapte te lijf te gaan. Dit zijn twee belangrijke beleidsuitdagingen voor de komende legislatuur. Uit de Werkbaarheidsmeting van de SERV | Stichting Innovatie & Arbeid die het belangrijkste representatieve grootschalige instrument in Vlaanderen is om de werkbaarheid van werk te meten, blijkt een voorzichtig positieve evolutie. Het aantal werknemers zonder werkbaarheidsknelpunten steeg van 49,6% (2019) naar 51,8% (2023). Voor zelfstandige ondernemers gaat het om 52,5% tegenover 47,7% bij de start van de meting in 2007. Maar de rit is niet gereden. Zo blijft werkstress op een zorgelijk hoog niveau: ruim één derde van de werknemers en bijna vier op de tien zelfstandige ondernemers hebben werkstressklachten.

Zowel personen met een arbeidsbeperking als personen met een migratieachtergrond kennen een structureel kwetsbare positie op de Vlaamse arbeidsmarkt. Wie tot een kansengroep behoort, heeft het moeilijk om werk te vinden en duurzaam te behouden. In 2022 lag de werkzaamheidsgraad voor mensen geboren buiten de EU op 62,7% en die voor personen met een arbeidsbeperking slechts op 46,2%, terwijl de algemene werkzaamheidsgraad in Vlaanderen op 76,7% ligt. Het is belangrijk dat mensen uit kansengroepen niet alleen makkelijker de weg naar werk vinden maar ook langdurig aan de slag blijven.

Door de aanhoudende krapte op de arbeidsmarkt, zowel in Vlaanderen als op Europees niveau, zal de nood om buiten Europa te rekruteren steeds groter worden. Ook de andere landen uit de EU kennen immers een vergrijzende en krimpende beroepsbevolking. Tegen 2070 is de bevolking op beroepsactieve leeftijd afgenomen (van ongeveer 65 % in 2019) tot 56 % à 54 % van de totale bevolking in de EU-27. Tot nu toe waren migratiestromen uit Centraal- en Oost-Europa cruciaal om tekorten in sectoren zoals transport en bouw op te vangen. Maar deze landen ervaren meer en meer een dalend geboortecijfer waardoor ook zij te kampen krijgen met arbeidskrapte.

Vlaanderen heeft een én-én-verhaal nodig. Arbeidsmigratie is geen doel op zich maar vormt wel een deel van de oplossing voor de grote krapte en mismatch op de Vlaamse arbeidsmarkt. Naast het aanboren van het aanwezige arbeidspotentieel in Vlaanderen, het uitbouwen van interregionale mobiliteit en het inzetten op mobiliteit binnen de EU, moet Vlaanderen een aantrekkelijke regio voor economische migratie worden.

VOORSTELLEN

Om dit te realiseren schuift de SERV voor de Vlaamse Regering zes prioriteiten naar voor. Hierna worden de beleidsvoorstellen voor de eerste vier prioriteiten kort vermeld. Lees voor meer details het uitgebreide SERV-advies met prioriteiten voor het Vlaamse arbeidsmarktbeleid voor de regeerperiode 2024-2029. Voor prioriteit 5 en 6 wordt verwezen naar deel 2 en 3 hierna.

Focus op iedereen aan het werk

Dit vraagt om een beleid waar breed en op meerdere fronten wordt gewerkt. De SERV formuleert daarom de volgende voorstellen, zonder exhaustief te zijn:

- Ga voor een meervoudig en breed activering-beleid waarbij elk talent ten volle wordt benut
- Werk meer outreachend
- Voer een beleid rond het aan de slag krijgen van nieuwkomers
- Garandeer een vlotte instroom van werknemers individueel en collectief maatwerk
- Benut beter de kansen van interregionale mobiliteit en economische migratie.

Lees het advies [Prioriteiten arbeidsmarktbeleid regeerperiode 2024-2029](#)

Realiseer duurzame loopbanen via werkbaar werk

Willen we significante vooruitgang boeken op het vlak van werkbaar werk en zo een bijdrage leveren aan de creatie van duurzame loopbanen, het voorkomen van uitval door ziekte en het terugdringen van de arbeidsmarktkrapte, dan moeten we het volgende waarmaken:

- Houd de vinger aan de pols op het vlak van werkbaar werk via een goede monitoring
- Ga voor doorwerking op lange termijn en duurzame verandering
- Richt een werkbaarheidsfonds op als onderbouw
- Lever extra inspanningen daar waar de nood het hoogst is. Heb extra beleidsaandacht voor (sectoren met) hoge werkstress, veel personen in (langdurige) ziekte, veel 50+-ers en 60+-ers
- Stimuleer het loopbaandenken.

Maak de Vlaamse arbeidsmarkt inclusief

Het is belangrijk dat de Vlaamse Regering blijft streven naar een duurzame, inclusieve arbeidsmarkt in Vlaanderen. De verschillen in werkzaamheidsgraad voor mensen geboren buiten de EU (63,0%) en personen met een arbeidsbeperking (48,2%) zijn frappant in vergelijking met de algemene werkzaamheidsgraad (76,9%). Beide kansengroepen hebben het moeilijk om werk te vinden en hun job vervolgens duurzaam te behouden.

"Ondernemers voelen elke dag opnieuw hoe moeilijk het is om de juiste mensen te vinden voor de vele vacatures en intussen de productie en dienstverlening draaiende te houden. Het is bijzonder belangrijk dat het arbeidsmarktbeleid de komende jaren alle talenten activeert en alle mensen die werken aan de slag houdt in werkbare jobs."

Danny Van Assche, voorzitter SERV en gedelegeerd bestuurder UNIZO

Daarom schuift de Commissie Diversiteit [8 beleidsprioriteiten](#) voor de nieuwe Vlaamse Regering naar voren. Al deze voorstellen van de Vlaamse werkgevers, vakbonden, LEVL en Handicap en Arbeid zijn gericht op het duurzaam verhogen van de arbeidsmarktparticipatie van de kansengroepen. Naast inzet op kwaliteitsvolle data en wetenschappelijk onderzoek over de kansengroepen, vraagt de Commissie Diversiteit om de potentiële arbeidsreserve te stimuleren en te ondersteunen naar duurzaam werk, het talent van elk jongere aan te spreken, te focussen op snelle en duurzame trajecten naar werk voor nieuwkomers vanuit het principe integratie door werk, inclusieve werkvloeren te ondersteunen en discriminatie buiten spel te zetten, te bouwen aan duurzame en werkbare loopbanen om mensen aan de slag te houden, een taalbeleid uit te werken met focus op de werkvloer en de voorbeeldrol van de Vlaamse overheid, lokale besturen en onderwijsinstellingen voor gelijke kansen en diversiteit waar te maken.

Benut de kansen van economische migratie

De Vlaamse werkgevers en vakbonden vragen om in een context van aanhoudende arbeidsmarktkrapte op Vlaams én Europees niveau volop in te zetten op de kansen van economische migratie. Vlaanderen moet vlot en gericht buitenlands talent en vaardigheden kunnen aantrekken.

Daarom formuleren de Vlaamse werkgevers en vakbonden in de Commissie Economische Migratie [4 beleidsprioriteiten](#) voor de nieuwe Vlaamse Regering. Naast een sterke visie op lange termijn, vraagt dat snelle en klantvriendelijke procedures, een duidelijk en eenvoudig regelgevend kader, een goede dienstverlening aan arbeidsmigranten en ondernemingen en het versterken van de positie van de arbeidsmigrant.

SERV-VOORSTELLEN

- Focus op iedereen aan het werk
- Realiseer duurzame loopbanen via werkbaar werk
- Maak de Vlaamse arbeidsmarkt inclusief
- Benut de kansen van economische migratie
- Garandeer de kwaliteit van het arbeidsmarktbeleid (zie verder onder 2)
- Start een opleidingsoffensief (zie verder onder 3)

02

GARANDEER DE KWALITEIT VAN HET ARBEIDSMARKTBELEID

UITDAGINGEN

Een breder arbeidsmarktbeleid brengt nieuwe taken en verantwoordelijkheden met zich mee voor de betrokken actoren en verandert de dynamiek op het terrein. De organisatie van het arbeidsmarktbeleid kan niet achterblijven. Dit vraagt een goed bestuur van het arbeidsmarktbeleid met een performante VDAB die binnen een duidelijk en stabiel centraal kader werkt. Een sterke arbeidsmarktregisseur kent immers de context voor het aangewezen beleid op (middel)lange termijn. De uitdagingen zijn divers. Lokale besturen en OCMW's kunnen hier een bijdrage leveren. Via versterkte samenwerking tussen VDAB en OCMW's op het terrein, kunnen complexe problemen worden aangepakt waarvoor beide organisaties op hun grenzen botsen.

Idem dito is ook goede samenwerking met het federale beleidsniveau een must, o.a. op het vlak van (toegang tot) data. Dit is nodig voor de werking op het terrein maar ook om een evidence based beleid uit te bouwen.

Duurzaam arbeidsmarktbeleid wordt ook gekenmerkt door kwaliteitsvol tripartite overleg met de sociale partners doorheen het beleidsproces om te komen tot onderbouwde en gedragen beleidsinitiatieven als antwoord op maatschappelijke uitdagingen. Naast inzichten vanop het terrein zijn ook kwaliteitsvolle data nodig om mogelijke knelpunten tijdig te identificeren en proactief te anticiperen op mogelijke kansen en uitdagingen die maatschappelijke transitie zullen creëren. Toekomstprognoses renderen het meest wanneer ze worden geflankeerd door een sterk monitoring- en evaluatiesysteem dat lopend beleid opvolgt, kritisch analyseert en waar nodig bijstuurt.

De SERV vraagt de nieuwe Vlaamse Regering om te bouwen aan een duurzaam arbeidsmarktbeleid. Een duurzaam arbeidsmarktbeleid zet in op kwaliteitsvol sociaal overleg, investeert in data, monitoring en evaluatie, en erkent het belang van een sterke Vlaamse arbeidsmarktregisseur én versterkte samenwerking en intersectorale samenwerking.

De groep van niet-beroepsactieven zonder uitkering is groot en divers: NEET-jongeren (voor inschrijving bij VDAB), huisvrouwen en -mannen, ex-gedetineerden, nieuwkomers, personen die nog niet of niet meer in aanmerking komen voor een uitkering, personen die recht hebben op een uitkering maar deze niet aanvragen ... Zij zijn niet gekend bij overheidsinstanties. Om hen te identificeren en actief te bereiken zijn up-to-date data nodig, die momenteel ontbreken.

VOORSTELLEN

Zorg voor kwaliteitsvolle, toegankelijke data als hefboom voor gericht arbeidsmarktbeleid

Gebruik data voor het onderbouwen van beleidsbeslissingen. Het moet gaan om relevante, kwaliteitsvolle, actuele en voldoende fijnmazige data. Zo verschaffen de voor handen zijnde cijfers nu voorsnog geen sluitende data met betrekking tot de samenstelling van de groep niet-beroepsactieven. Dit is nodig om brede activering mogelijk te maken.

Zorg ook voor een betere data-uitwisseling op individueel dossierniveau. Om continuïteit en vergelijkbaarheid van (boven)lokale data te garanderen en om cijfers te kunnen aggregeren, zijn afspraken nodig over de te verzamelen data in termen van verantwoordelijkheid, semantiek en qua methodologie voor de dataverzameling op alle niveaus.

Investeer in goede arbeidsmarktmonitoring

Het is nodig om de (middel)langetermijnontwikkelingen in de economie en op de arbeidsmarkt goed op te volgen. Om kort op de bal te kunnen spelen, moeten bestaande statistieken op regelmatige basis worden herbekeken en moeten nieuwe data en bijkomende indicatoren worden ontwikkeld, dit steeds in dialoog met academici en sociale partners.

Evalueer het geheel aan maatregelen en budget binnen het beleidsdomein

Evalueer of ze gericht worden ingezet op de (gewijzigde) doelgroep en bij hen de beoogde doelstellingen behalen, met andere woorden of ze voldoende activerend of competentie-/loopbaanversterkend of doorstroomgericht zijn.

Heb aandacht voor doorwerking op het terrein, ook op lange termijn

Waarborg een correcte toepassing van regelgeving op het terrein. Onderzoek of beleidsinitiatieven daadwerkelijk gekend zijn. Van instrumenten die weinig gebruikt worden, moet worden bekeken of de bereikstrategie of het instrument op zich aanpassingen behoeft.

Voer geen *stop and go*/volatiel arbeidsmarktbeleid

Innovatie is zeker nodig via het uittesten van nieuwe creatieve formules, tijdelijke maatregelen en proefprojecten. Om blijvend, Vlaanderenbreed en op lange termijn resultaten te boeken, moeten tijdelijke initiatieven goed worden gemonitord en geëvalueerd, en bij een positieve beoordeling structureel worden verankerd, indien nodig in aangepaste vorm. Een coherente beleidslijn en continuïteit dragen bij tot de nodige rust en zekerheid op de arbeidsmarkt.

Geef het VESOC-overleg een prominente plaats in het beleidsproces

Zet in op kwaliteitsvol tripartite overleg met de sociale partners. Erken de rol van de sociale partners en SERV om mee te zoeken naar onderbouwde en gedragen antwoorden op de grote sociaal-economische uitdagingen. Zorg voor tijdige en structurele dialoog met de sociale partners via VESOC bij de voorbereiding en evaluatie van belangrijke beleidsinitiatieven, nl. wanneer nog inbreng vanop het terrein en eventuele bijsturing mogelijk is. Ga hier ook in debat over genomen beleidsinitiatieven, communiceer open over de stand van zaken en vraag input over mogelijke aanpassingen. Geef feedback op SERV-adviezen en motiveer waarom suggesties niet worden gevolgd.

Geef verder uitvoering aan de recent afgesloten VESOC-akkoorden

Geef prioriteit aan afspraken die nog niet werden geïmplementeerd of volledig gerealiseerd uit het VESOC-werkgelegenheidsakkoord Iedereen nodig, iedereen mee van 1 juli 2022. Denk bv. aan de uitbreiding van de RSZ-korting voor langdurig werkzoekenden naar andere potentiële werknemers die minstens twee jaar niet actief waren op de arbeidsmarkt, de toeleiding naar collectief en individueel maatwerk, een juridische basis voor het instrument van de werkbaarheidscheques, het engagement om op basis van de resultaten van de inmiddels uitgevoerde evaluatie van de retentiepremie een pilootproject op te zetten om de haalbaarheid en de mogelijke toegevoegde waarde van dit instrument verder te bestuderen ... . Ook afspraken uit vorige akkoorden blijven richtinggevend voor het arbeidsmarktbeleid, zoals het benutten van data (en wetenschappelijke inzichten) als grondstof om het werkgelegenheidsbeleid *evidence based* te versterken en te onderbouwen.

Ga voor een sterke Vlaamse arbeidsmarktregisseur ...

De SERV beklemtoont het belang van een sterke arbeidsmarktregisseur voor het Vlaamse arbeidsmarktbeleid. Als arbeidsmarktregisseur vervult VDAB een belangrijke publieke opdracht.

Werk samen met VDAB binnen een duidelijk en stabiel centraal kader. Het is nodig (terug) te werken vanuit een openbaredienstencontract (voorheen: beheersovereenkomst), nl. een afsprakenkader voor de volledige legislatuur dat duidelijkheid schept over de strategische doelstellingen, prioriteiten en verwachtingen van de Vlaamse Regering ten aanzien van VDAB. De voorziene financiële middelen moeten sporen met de inhoud van het openbaredienstencontract. De raad van bestuur van VDAB moet de inhoud van het openbaredienstencontract mee bepalen, dit finaal sluiten met de Vlaamse Regering en ook verder opvolgen. Geef het management van VDAB de nodige ruimte, tijd en autonomie om de dienstverlening hierop te organiseren en het personeel gepast in te zetten. Vanuit dit centrale kader garandeert VDAB (zelf of via samenwerking met partners) een kwaliteitsvol, toegankelijk en gebiedsdekkend dienstverleningsaanbod over heel Vlaanderen, met ruimte voor maatwerk conform lokale noden.

... en voor versterkte samenwerking op het terrein tussen OCMW en VDAB

Geef gevolg aan het pact 'Samen en lokaal voor Werk'. Voor complexe problemen die VDAB en OCMW elk niet alleen kunnen aanpakken, zoals het ontsluiten van de brede arbeidsreserve, is het nodig om de samenwerking op het terrein te versterken. Voorzie een outreachende aanpak en dienstverlening op maat van drie doelgroepen: (1) niet-beroepsactieven zonder uitkering, waarvoor er nog geen beleidskader is, (2) OCMW-cliënten en (3) werkzoekenden zonder werk met een multi-problematiek. Hoewel er voor deze twee laatste groepen wel een beleidskader is, hebben ook zij baat bij betere samenwerking op lokaal niveau.

Om hiertoe bij te dragen, sloten de sociale partners vertegenwoordigd in de SERV een bilateraal akkoord met de Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten (VMSG). Ze willen dit akkoord samen met de nieuwe Vlaamse Regering verder uitwerken en implementeren.

"VDAB beschikt over een goede, stevige basis om de toekomstige uitdagingen van de arbeidsmarkt aan te pakken. VDAB moet dan ook een belangrijke rol blijven spelen als regisseur van de arbeidsmarkt. Door meer samen te werken met het lokale niveau moet beter maatwerk en een brede, integrale aanpak van het Vlaams activeringsbeleid mogelijk worden. Zo kunnen mensen die nu nog niet aan de slag zijn, die VDAB moeilijk of niet bereikt of die een afstand hebben tot de arbeidsmarkt beter geholpen worden op weg naar een duurzame job."

Stijn Gryp, ondervoorzitter SERV en nationaal secretaris ACV
Foto: James Arthur

Veranker de intersectorale samenwerking

Intersectorale samenwerking en partnerschappen vertrekken vanuit pariteit, gelijkwaardigheid en eigenaarschap. Op die manier zorgen ze voor een groter draagvlak, bereik en expertise dan een actie van en in één sector alleen. Deze samenwerking draagt bij aan meer sectoroverschrijdende opleidingsmogelijkheden, bevorderen arbeidsmobiliteit en inclusieve werkvloeren en komen zo werknemers én werkgevers ten goede. Het is een manier om complexe arbeidsmarktuitedagingen aan te pakken en bovendien biedt het efficiëntiewinsten voor de Vlaamse overheid. Daarom is een structurele dotatie wenselijk voor de drie intersectorale adviseurs bij de SERV die deze samenwerking opstarten en begeleiden.

SERV-VOORSTELLEN

- Zorg voor kwaliteitsvolle, toegankelijke data als hefboom voor gericht arbeidsmarktbeleid
- Investeer in goede arbeidsmarktmonitoring
- Evalueer het geheel aan maatregelen en budget binnen het beleidsdomein
- Heb aandacht voor doorwerking op het terrein, ook op lange termijn
- Voer geen *stop and go*/volatiel arbeidsmarktbeleid
- Geef het VESOC-overleg een prominente plaats in het beleidsproces
- Geef verder uitvoering aan de recent afgesloten VESOC-akkoorden
- Ga voor een sterke Vlaamse arbeidsmarktregisseur en voor versterkte samenwerking op het terrein tussen OCMW en VDAB
- Veranker de intersectorale samenwerking

03

START EEN INTENSIEF OPLEIDINGSOFFENSIEF

De SERV vraagt de nieuwe Vlaamse Regering om NU te investeren in een opleidingsoffensief. Daardoor zullen zoveel mogelijk mensen tijdens en in functie van hun loopbaan leren, zich omscholen of zich heroriënteren.

UITDAGINGEN

In het VESOC-werkgelegenheidsakkoord Alle hens aan dek (2020) riepen de Vlaamse Regering en de sociale partners het huidige decennium uit tot de *learning twenties*. Levenslang leren is meer dan ooit belangrijk in een snel veranderende wereld. Een sterke leercultuur die al start op de schoolbanken is noodzakelijk om de huidige competentiemismatch en het risico op verouderde kennis en vaardigheden aan te pakken. Die inspanning is nodig om duurzame loopbanen te garanderen, ondernemingen productief en competitief te houden en de sociale cohesie en participatie aan de samenleving te vergroten.

Maar, het decennium is bijna halfweg en de cijfers benadrukken een *sense of urgency*. Ondanks het gevoerde beleid nam slechts 45,1% van de 25-tot-64-jarigen het afgelopen jaar deel aan een opleiding. Volgens de Europese ambities moet de opleidingsdeelname evolueren naar minstens 60% tegen 2030.

45,1%

De opleidingsdeelname bij de 25-64-jarigen blijft hangen op een gemiddelde van 45,1%. Volgens de EU-ambitie moet dit evolueren naar 60% tegen 2030.

Hoog tijd dus om een opleidingsoffensief te starten met aandacht voor formeel, non-formeel en informeel leren. Door in te zetten op het versterken én zichtbaar maken van competenties kan Vlaanderen het tij keren. De evolutie van een diplomagerichte naar een competentiegerichte samenleving creëert kansen voor kwetsbare profielen en voor ondernemingen, bv. via gepersonaliseerde opleidings- en loopbaantrajecten. Een succesvol opleidingsoffensief vraagt een gedeeld engagement van burgers, ondernemingen, de overheid en de bredere samenleving. Het vertrekt vanuit een gedragen visie over beleidsdomeinen heen. Dat is nodig om blinde vlekken aan te pakken zoals het gebrek aan steunmaatregelen voor grondige om- en bijscholing bij burgers én ondernemingen.

"Al jaren wordt er over levenslang leren gepraat. Toch voelen we nog steeds te weinig impact op de werkvloer. De komende jaren hebben onze ondernemingen alle talenten hard nodig. De digitale revolutie daagt iedereen uit om bestaande skills steeds weer bij te schaven. Om van levenslang leren een succes te maken, vragen we aan de nieuwe Vlaamse Regering om meteen te starten met een intensief opleidingsoffensief."

Hans Maertens, lid dagelijks bestuur SERV en gedelegeerd bestuurder Voka

VOORSTELLEN

Werk vanuit één strategisch competentieprogramma voor Vlaanderen ...

De SERV pleit voor een integraal programma over beleidsdomeinen heen om de *human capital*-dimensie van strategische keuzes en transitie te vatten. Als de Vlaamse Regering er resoluut voor kiest om in te zetten op biotechnologie, artificiële intelligentie, duurzame energie, renovatie ... dan heeft dat een impact op de competenties die nodig zijn in de samenleving én op de arbeidsmarkt. De SERV benadrukt het belang van het voorzien van een vormingsluik in dergelijke dossiers, dat vertrekt vanuit het onderwijs en wordt doorgetrokken naar ondernemingen en sectoren.

... met een navenant budget

Een integraal competentieprogramma streeft naar een hoge opleidingsdeelname en dit impliceert een versterking van de opleidings- en loopbaanincentives, zoals afgesproken in het VESOC-akkoord Iedereen nodig, iedereen mee: *"Er moet een groeipad worden voorzien om het bereik van de instrumenten te vergroten voor de hele werknemers- en ondernemerspopulatie."* Vanuit het principe van gedeelde verantwoordelijkheid is het cruciaal dat de Vlaamse overheid investeert in de belangrijkste grondstof van de economie, nl. mensen, door te garanderen dat de nodige financiële en andere ondersteuning beschikbaar is voor burgers en ondernemingen om ervaren drempels weg te werken.

Zet ondernemingen in als hefboom in een opleidingsoffensief

Ondernemingen hebben een belangrijke rol te spelen in de opleidingsdeelname van hun medewerkers. De om- en bijscholing van 4 miljoen 18-64-jarigen doorheen hun loopbaan stelt ondernemingen evenwel voor grote uitdagingen, zeker naarmate meer personen met een afstand tot de arbeidsmarkt op de werkvloer komen. Het huidige instrumentarium is hier niet op voorzien. De Vlaamse sociale partners plaatsen dit hoog op de agenda en willen de dialoog aangaan met de Vlaamse Regering binnen de VESOC-context om oplossingen te vinden voor vraagstukken zoals de financiering van intensieve omscholing van werkenden.

Verhoog de opleidingsdeelname als instrument voor sociale promotie bij kwetsbare doelgroepen

Personen staan sterker op de arbeidsmarkt als ze de juiste competenties aanleren: het vergroot de kans op werk en helpt hen door te groeien in ondernemingen. Om een doorbraak te realiseren in de opleidingsdeelname van kwetsbare groepen benadrukt de SERV het belang van doordachte bereikstrategieën om hen te informeren, sensibiliseren en naar opleiding toe te leiden. Dit vereist een passend instrumentarium met bijzondere aandacht voor kortgeschoolden en laaggeletterden, ongeacht hun statuut. Daarnaast pleit de SERV voor een optimalisering van het EVC-beleid om opleiding en ervaring beter te valoriseren.

Geef uitvoering aan recent afgesloten VESOC-akkoorden

Geef prioriteit aan afspraken die nog niet werden geïmplementeerd of volledig gerealiseerd uit het VESOC-werkgelegenheidsakkoord (van 1 juli 2022). Er moet bijvoorbeeld zo snel mogelijk werk worden gemaakt van alle acties die zich richten op informele, organische dienstverlening of ondersteuning van individuen en organisaties, met bijzondere aandacht voor de rol van brugfiguren en de uitwerking van een meer loopbaan- en competentiegericht aanpak binnen de loopbaanbegeleiding. Daarnaast werd in het akkoord afgesproken om het gemeenschappelijk initiatiefrecht VOV te verlengen en te evalueren, en rekening houdend met de conclusies van deze evaluatie, deze maatregel indien wenselijk te verankeren. In dat geval moet ten allen tijde het individueel initiatiefrecht van de werknemers worden gewaarborgd en het oneigenlijk gebruik worden uitgesloten door het gemeenschappelijk initiatiefrecht als een aanvullend systeem in te zetten.

Ook de uitvoering van afspraken uit het vorige akkoord, zoals Alle hens aan dek, zijn nog steeds aan de orde. Denk bv. aan een ruimer en toegankelijker opleidingsaanbod van VDAB en partners, een betere uitwerking van de competentiechecks en de implementatie van het concept leercoaches op de werkvloer.

SERV-VOORSTELLEN

- Werk vanuit één strategisch competentieprogramma voor Vlaanderen met een navenant budget
- Zet ondernemingen in als hefboom in een opleidingsoffensief
- Verhoog de opleidingsdeelname als instrument voor sociale promotie bij kwetsbare doelgroepen
- Geef uitvoering aan recent afgesloten VESOC-akkoorden

04

INVESTEER IN TALENT- ONTWIKKELING IN HET ONDERWIJS

De SERV vraagt de nieuwe Vlaamse Regering om van kwalitatief en inclusief onderwijs een belangrijke werf te maken tijdens de komende legislatuur. Daarvoor zijn forse investeringen nodig in talentontwikkeling vanuit een duidelijke visie op kwalitatief onderwijs. Zo zal elke (jongvolwassen) burger en elke onderneming kunnen participeren aan en mee evolueren met een samenleving en economie in verandering.

UITDAGINGEN

Een robuust onderwijsstelsel geeft zuurstof aan het leven van mensen, de samenleving en de economie. Het onderwijs vormt jonge mensen breed én geeft hun de competenties en kwalificaties om een duurzame loopbaan uit te bouwen, wat bijdraagt aan een beter leven. Het is ook een deel van de oplossing voor de kwalitatieve en kwantitatieve krapte op de arbeidsmarkt. Eén van de oorzaken van het stijgende aantal knelpuntberoepen is dat (jonge) werkzoekenden praktijkervaring missen en veelgevraagde competenties niet of onvoldoende hebben verworven in het onderwijs.

22,4%

22,4% van de jongeren verlaat het onderwijs met onvoldoende basisvaardigheden om te participeren aan de samenleving.

Het belang van kwalitatief en inclusief onderwijs voor kinderen, jongeren en studenten, hun ouders, de samenleving en de economie is zo groot dat het één van de belangrijkste werven moet zijn tijdens de volgende legislatuur. Kwaliteitsvol onderwijs is een basisrecht en betekent onder meer dat alle jongeren de school verlaten met de vaardigheden om te kunnen participeren aan de samenleving. Dat is echter voor 22,4% van de jongeren niet het geval (2022). Keren we deze cijfers niet, dan moeten het arbeidsmarkt- en welzijnsbeleid achteraf remediëren. Dat brengt een veel grotere individuele en maatschappelijke kost met zich mee. Kwaliteitsvol onderwijs betekent ook dat jongeren een opleiding kunnen en mogen volgen die aansluit bij hun talenten én die perspectief biedt op werk. Slaagt het onderwijs daar niet in, dan zal de schooluitval hoog blijven en de aansluiting op de arbeidsmarkt voor sommige profielen moeilijk blijven.

VOORSTELLEN

Garandeer kansrijke en succesvolle leerloopbanen voor alle leerlingen

Het onderwijs is vandaag voor te veel leerlingen een bron van falen en frustraties. De volgende Vlaamse Regering kan dit keren met doortastend beleid in samenwerking met verschillende partners. Zo moet onder meer de toeleiding naar de B-stroom en de B-stroom zelf prioritaire beleidsaandacht krijgen om leerlingen meer kansen te geven. Met een volwaardig actieplan moet de regering de groeiende groep ongekwalificeerde schoolverlaters fors vermindere. Het actieplan moet inzetten op een verbindend schoolklimaat, degelijke studieoriëntering en een kwalitatieve leerlingbegeleiding.

Positioneer Duaal Leren sterker als volwaardige leerweg met perspectief

Tijdens deze legislatuur ging het Duaal Leren officieel van start. De volgende legislatuur moet voor een doorbraak van Duaal Leren zorgen, ook in het volwassenen- en hoger onderwijs. De nieuwe Vlaamse Regering moet een minutieuze opvolging voorzien van de inkanteling van Leren & Werken en durven bijsturen en het voltijds engagement en kwalificering garanderen. In het Duaal Leren moet er werk gemaakt worden van een verscheidenheid in aanbieders (meer reguliere voltijdse scholen), van een ambitieus groeipad voor het aantal leerlingen en van een programmatie die gedragen is door de sectoren. Ook het ondersteunen van stages en van alle intense vormen van werkplekleren is een prioriteit om de ongekwalificeerde uitstroom terug te dringen (o.a. verbreding premie kwalificerend werkplekleren).

Maak werk van een masterplan dat de laaggeletterde uitstroom stopt

De nieuwe Vlaamse Regering moet een beleidsdomein-overschrijdend masterplan uitwerken en uitvoeren om de laaggeletterde uitstroom uit het secundair onderwijs te stoppen. Dat plan moet al starten op heel jonge leeftijd en ervoor zorgen dat alle twintigjarigen het vaardigheidsniveau hebben dat nodig is om te kunnen participeren aan de samenleving. De Vlaamse Regering moet alle mogelijke betrokkenen engageren om dit samen te realiseren.

Zorg voor een aantrekkelijk leer- en onderwijsaanbod

De Vlaamse werkgevers en vakbonden vragen aan de nieuwe Vlaamse Regering om de aantrekkelijkheid van beroepsgerichte en technische opleidingen (waaronder STEM) te verhogen. Dat kan onder meer door in te zetten op nieuwe technologieën en samen te werken met ondernemingen. Een goede benutting van de beroepskwalificaties moet ervoor zorgen dat jongeren in het initieel onderwijs, cursisten in het volwassenenonderwijs en studenten in de graduaatopleidingen die vaardigheden verwerven die de stap naar de arbeidsmarkt vergemakkelijken. Met de beroepskwalificaties als tastbaar leerbewijs worden hun verworven competenties verzilverd. Er is in het bijzonder beleidsaandacht nodig voor de versnippering en verschraling van het studieaanbod en voor het heroriënteren van studierichtingen (met

“Het is onaanvaardbaar dat één op de vijf jongeren de school verlaat zonder goed voorbereid te zijn voor de arbeidsmarkt. Deze jongeren missen basisvaardigheden en competenties om hun plekje in de wereld te veroveren. We verwachten de komende jaren forse inspanningen van de nieuwe Vlaamse Regering om kwaliteitsvol onderwijs te garanderen. Want Vlaanderen heeft vele handen en hoofden nodig door de krapte op de arbeidsmarkt.”

Lode Ceyssens, lid dagelijks bestuur SERV en voorzitter Boerenbond

overaanbod) zonder perspectief (ook in het hoger onderwijs). Kwalitatieve praktijkgerichte graduaatsopleidingen moeten deel uitmaken van een beroepsgerichte leerlijn. De nieuwe Vlaamse Regering moet ook in de volgende legislatuur blijven inzetten op sterke STEM-opleidingen (STEM-experten) én op brede STEM-competenties voor een brede waaier aan sectoren.

Investeer in een wendbare en trefzekere onderwijsorganisatie

Om kwalitatief en inclusief onderwijs in alle onderwijsvormen en -finaliteiten te verzekeren, is het belangrijk om de onderwijsbudgetten in te zetten waarvoor ze bedoeld zijn. Zo kan het niet dat middelen voor beroeps- en arbeidsmarktgerichte opleidingen voor andere doelen aangewend worden. Verder moeten de onderwijsbudgetten ook daar naartoe gaan waar de noden hoog zijn. Dat is o.a. het geval voor het opleiden en professionaliseren van (praktijk)leraren en voor up-to-date les- en praktijkmateriaal voor alle leerlingen ... Ook de ingezette beweging naar meer digitalisering vraagt blijvende investeringen.

SERV-VOORSTELLEN

- Garandeer kansrijke en succesvolle leerloopbanen voor alle leerlingen
- Positioneer Duaal Leren sterker als volwaardige leerweg met perspectief
- Maak werk van een masterplan dat de laaggeletterde uitstroom stopt
- Zorg voor een aantrekkelijk leer- en onderwijsaanbod
- Investeer in een wendbare en trefzekere onderwijsorganisatie
- Maak werk van een democratisch, gediversifieerd hoger onderwijslandschap

Maak werk van een democratisch, gediversifieerd hoger onderwijslandschap

De Vlaamse werkgevers en vakbonden vragen de nieuwe Vlaamse Regering om in het hoger onderwijs werk te maken van een uitdagend en succesvol leertraject. Elementen zoals studie-keuzeoriëntering, studiebegeleiding en aandacht voor democratisering maken daar deel van uit. De opportuniteiten tot samenwerking tussen hoger onderwijsinstellingen en arbeidsmarktactoren moeten beter benut en ondersteund worden.

De graduaatsopleidingen kunnen dankzij een arbeidsmarktgericht aanbod een diverse studentenpopulatie bereiken waaronder werkenden en zij-instromers. Graduaatsopleidingen zitten dan ook in de lift maar de middelen volgen die trend niet. Dat is een duidelijke opdracht voor de nieuwe Vlaamse Regering.

De dialoog over duaal leren in het hoger onderwijs moet terug opgestart worden. Het hoger onderwijs moet de ruimte en middelen krijgen om in te zetten op een toekomstgericht onderwijsaanbod dat evenwichtig inspeelt op de trend naar internationalisering en op de nood aan een specifiek aanbod levenslang leren (de optie van een apart financieringssysteem voor een aanbod levenslang leren wordt onderzocht). Het hoger onderwijs moet daartoe werk maken van een visie op het gehele onderwijsaanbod en rationalisering van haar aanbod. Het hoger onderwijs moet ondersteund worden in het voeren en delen van bedrijfsrelevant onderzoek alsook van infrastructuur, in het bijzonder met kmo's. De Vlaamse Regering moet opnieuw een academisch Steunpunt Onderwijsonderzoek oprichten.

05

VERSTERK DE ONDERSTEUNING VAN KWETSBARE GEZINNEN EN HUN KINDEREN IN HET GROEIPAKKET

De SERV vraagt aan de nieuwe Vlaamse Regering om met het Groeipakket nog sterker in te zetten op kwetsbare gezinnen. Zo geeft Vlaanderen alle kinderen kansen om deel te nemen aan de samenleving en zich te ontwikkelen. Tegelijk maakt dit de stap naar werk voor hun ouders meer lonend.

UITDAGINGEN

Een aanzienlijk aantal kinderen groeit op in een gezin met lage gezinsinkomens waar de aankoop van basisitems of het deelnemen aan activiteiten niet kan omwille van financiële redenen. 17% van de kinderen groeit op in een gezin met een brutogezinsinkomen dat niet hoger is dan 30.000 euro per jaar. Bijna één op de tien (8%) van de kinderen groeit op in armoede. Vaak gaat het over éénoudergezinnen, gezinnen met drie of meer kinderen en/of gezinnen met laagopgeleide ouders. Lage gezinsinkomens en (kans)armoede hebben een impact op de kansen van kinderen om volwaardig te participeren aan de samenleving.

Het Groeipakket is een krachtig beleidsinstrument voor alle gezinnen met kinderen. Ouders kunnen de financiële toelage vrij besteden. Voor veel gezinnen vormt het Groeipakket een noodzakelijk en stabiel deel van hun maandelijks beschikbare gezinsinkomen. Voor een aantal groepen is het zelfs met het Groeipakket moeilijk om rond te komen. Vooral voor kinderen ouder dan zes jaar schiet het Groeipakket tekort om hen kansen te bieden zich te ontplooiën.

6 jaar

Vooraf voor kinderen ouder dan 6 jaar schiet het Groeipakket tekort om hen kansen te bieden om zich te ontplooiën

VOORSTELLEN

Versterk de sociale toeslag van het Groeipakket

De Vlaamse werkgevers en vakbonden vragen de nieuwe Vlaamse Regering om het Groeipakket gericht te verhogen voor lage gezinsinkomens zodat het beter aansluit bij de noodzakelijke kosten van kinderen. Een betere dekking van de minimale kosten van kinderen berekend via referentiebudgetten vormt de leidraad voor het verder versterken van de sociale toeslag van het Groeipakket via een gerichte verhoging. Dat versterkt het inkomen van de gezinnen met een beperkt inkomen.

Vermijd inkomens- en promotie vallen

Het kan niet zijn dat gezinnen zich zorgen moeten maken dat (nieuw) werk of promotie het brutogezinsinkomen doet stijgen maar het netto gezinsinkomen doet dalen. Daarom moet de nieuwe Vlaamse Regering de harde inkomensgrenzen (eronder wel een toeslag, erboven niet) laten vallen en overschakelen op een fijnmazige uitfasering zoals bij de schooltoeslag. Daar kijkt de overheid al naar de gezinssamenstelling en het inkomen om op een meer verfijnde manier de financiële draagkracht van het gezin in rekening te brengen. De hervorming van de toekenningmodaliteiten van de sociale toeslagen moet drempels richting werk en loon- en promotievallen voorkomen.

Compenseer kinderopvangkosten beter

De gezinnen met een laag inkomen moeten extra ondersteund worden via het verlagen van participatiedrempels voor de kinderopvang en voor de arbeidsmarkt. Dat kan door de bestaande kinderopvangtoeslag te hervormen tot een toeslag voor alle vormen van formele opvang van baby's en peuters, gericht op gezinnen met een beperkt inkomen.

"Het Groeipakket is een betekenisvolle aanvulling voor gezinnen met kinderen én één van de beste instrumenten tegen kinderarmoede. Voor kwetsbare gezinnen is het Groeipakket echter onvoldoende dekkend en vragen we bijstellingen. De SERV vraagt om de sociale toeslagen te versterken, inkomensvallen te bannen en de kinderopvangtoeslag te hervormen. We kijken uit naar een initiatief van de nieuwe Vlaamse Regering om kinderen in armoede beter te ondersteunen."

Caroline Copers, lid dagelijks bestuur SERV en algemeen secretaris Vlaams ABVV

Zet het Groeipakket in als onderdeel van een breed en geïntegreerd gezinsbeleid

De nieuwe Vlaamse Regering moet gezinnen breed blijven ondersteunen met een geïntegreerd beleid gericht op het welzijn van kinderen en gezinnen. De kinderopvang speelt daarbij een sleutelrol. In het geïntegreerd gezinsbeleid is ook aandacht nodig voor het zuiver houden van de doelstellingen van ieder instrument en het versterken van de verbanden tussen de verschillende delen van het gezinsbeleid en tussen de betrokken beleidsniveaus en organisaties. Inspanningen om gezinnen te ondersteunen moeten verdergezet worden en transversaal afgestemd op andere beleidsinstrumenten.

SERV-VOORSTELLEN

- Versterk de sociale toeslag van het Groeipakket
- Vermijd inkomens- en promotie vallen
- Compenseer kinderopvangkosten beter
- Zet het Groeipakket in als onderdeel van een breed en geïntegreerd gezinsbeleid

06

GARANDEER VOLDOENDE, KWALITATIEVE EN BETAALBARE KINDEROPVANG- PLAATSEN

De SERV vraagt de nieuwe Vlaamse Regering om de kinderopvang voor baby's, peuters, kleuters en schoolkinderen stevig bij te sturen om een aanbod uit te bouwen dat de sociale, pedagogische en economische functie én meerwaarde van de kinderopvang garandeert. Vlaanderen moet de kinderopvang meer afstemmen op de behoeften van ouders en de opvang beter betaalbaar, nabij, kwaliteitsvol en voldoende flexibel organiseren. Daarnaast zijn er inspanningen nodig om jobs in de kinderopvang voldoende werkbaar te maken.

UITDAGINGEN

Kinderopvang moet het raderwerk van gezin, arbeidsmarkt en samenleving geruisloos laten draaien. Kinderopvang vervult daarbij drie belangrijke en evenwaardige functies: pedagogisch, sociaal en economisch.

Een behoeftedekkend, betaalbaar, voldoende flexibel, veilig en kwaliteitsvol aanbod kinderopvang voor baby's en peuters en buitenschoolse opvang voor schoolkinderen is daarmee een investering in de arbeidsmarkt, in de maatschappij én in mensen. Investeren in kinderopvang werkt als een hefboom met een maatschappelijke, economische en budgettaire return. Bijna 25% van de gezinnen die nu geen opvang gebruiken, zegt nood te hebben aan formele opvang. Ongeveer 12% van de gezinnen zonder opvang, geeft een financiële drempel aan als reden om geen formele opvang te gebruiken.

1 op 4

Bijna één op de vier gezinnen die nu geen kinderopvang gebruiken, zegt nood te hebben aan formele opvang.

VOORSTELLEN

Organiseer meer kinderopvangplaatsen

De Vlaamse werkgevers en vakbonden vragen aan de nieuwe Vlaamse Regering om het aantal kinderopvangplaatsen verder uit te breiden, in het bijzonder in de inkomensgebonden (IKT) opvang.

Voorzie meer opvang op maat van de gezinnen

De kinderopvang in Vlaanderen moet ook beter aansluiten op atypische werkuren of onregelmatige en urgente vragen van ouders en werkgevers. Verder moet de betaalbaarheid van de opvang verbeteren, zeker voor kwetsbare gezinnen en gezinnen met een laag inkomen.

Er is ook extra aandacht nodig voor de inplanting van kinderopvanginitiatieven, de spreiding van de opvangplaatsen in wijken waar kwetsbare gezinnen wonen en voor de groeiende diversiteit in de samenleving. Kinderopvang kan zo een belangrijke plaats innemen in het sociale netwerk van de gezinnen.

SERV-VOORSTELLEN

- Organiseer meer kinderopvangplaatsen
- Voorzie meer opvang op maat van de gezinnen
- Maak werk van meer kwaliteit en veiligheid

Maak werk van meer kwaliteit en veiligheid

De huidige crisis in de kinderopvangsector valt enkel op te lossen met aanpassingen aan de werkbaarheid in de sector, zowel voor de initiatiefnemers in de kinderopvang als voor alle medewerkers in de kinderopvang. De kind-begeleider ratio moet verder dalen met een gepaste financiering. Bijkomend kan de nieuwe Vlaamse Regering onderzoeken in welke mate bestaande praktijken en organisatiemodellen en diversificatie van de ingezette functieprofielen hieraan kunnen bijdragen. Alleen zo kan de kinderopvang evolueren naar een vitale en werkbare sector waarin het aantrekkelijk is om te werken of te ondernemen, met toereikende subsidiëring en statuten en beroepsprofielen die kwaliteitsvol werken toelaten.

“Kinderopvang is een belangrijke sleutel om gezin en werk met elkaar te combineren. Naast deze economische functie, zetten kinderopvanginitiatieven via hun sociale en pedagogische functie in op de ontwikkelings- en groeikansen van kinderen en hun gezin. De nieuwe Vlaamse Regering moet blijven investeren in een kwaliteitsvol, toegankelijk en betaalbaar aanbod en in een goede omkadering. De werkbaarheid van de jobs in de sector van de kinderopvang is zeker ook een aandachtspunt. Investeren in kinderopvang betaalt zich drie keer terug: het is tegelijk investeren in de gezinnen, de samenleving én de arbeidsmarkt.”

Ingrid Lieten, lid SERV en directeur Verso

07

INVESTEER IN MEER BETAALBARE WONINGEN OP SLIMME LOCATIES

De SERV vraagt de Vlaamse Regering om te investeren in meer betaalbare woningen op goed gekozen locaties met focus op kwalitatieve verdichting. Daarvoor is een transversale aanpak van het woonbeleid nodig die koppelkansen benut.

UITDAGINGEN

Goed en betaalbaar wonen is cruciaal voor het maatschappelijk welzijn. Het creëert meer kansen op andere levensdomeinen zoals werk, onderwijs en gezondheid. De betaalbaarheid van kwalitatief wonen staat vandaag echter onder druk in alle segmenten van de woningmarkt. 176.000 kandidaten staan op de wachtlijst voor een sociale woning. Dat is meer dan er gezinnen in een sociale woning wonen. De wachttijd duurt gemiddeld vier jaar. Deze mensen zijn intussen aangewezen op de private huur- of koopmarkt. De forse stijging van de rente heeft lenen duurder gemaakt. Een eerste woning kopen wordt moeilijker en veel jonge starters blijven noodgedwongen langer huren. De druk op de private huurmarkt komt dus langs twee kanten. Het ontoereikende aanbod leidt tot betaalbaarheids- en toegankelijkheidsproblemen.

Ook de toekomstige uitdagingen voor wonen zijn groot. Het woningaanbod moet fors omhoog want tegen 2050 komen er 433.000 huishoudens bij in Vlaanderen. Toenemende gezinsverdunding en veroudering zorgen voor een verschuiving van woon- en zorgbehoeften met meer klemtoon op zorgzame buurten.

De uitbreiding van het woningaanbod zal moeten gebeuren binnen een beperkte ruimte, want ruimte is schaars in Vlaanderen. Daarbij is er ook nood aan een kwalitatief woonaanbod voor kwetsbare groepen met aandacht voor diverse woonvormen en het wegwerken van drempels voor innovatieve samenlevingsvormen. Daarnaast moet de basisbereikbaarheid gegarandeerd blijven, waarbij betaalbaarheid van het vervoersaanbod gegarandeerd is en de toegankelijkheid van de infrastructuur in het oog wordt gehouden, ook voor wie minder mobiel is.

Nieuwe woningen moeten toekomstbestendig zijn: duurzaam, klimaatvriendelijk en levensloopbestendig. Dat impliceert specifieke noden voor professionalisering, materialen en technieken. Er is nu al grote krapte in de bouwsector en die zal wellicht nog groter worden. Dat maakt de uitbreiding van het woningaanbod en de renovatie van bestaande woningen nog uitdagender. Dit komt bovendien samen met budgettaire restricties die om keuzes vragen.

433 000

Tegen 2050 komen er 433 000 huishoudens bij in Vlaanderen.

VOORSTELLEN

Pak woonbeleid transversaal aan en benut koppelkansen

De grote uitdagingen voor wonen vereisen een transversale aanpak. Er zijn heel wat koppelkansen tussen wonen en andere maatschappelijke uitdagingen op vlak van werk, klimaat, mobiliteit, welzijn, ruimte ... Het is cruciaal dat de nieuwe Vlaamse Regering deze koppelkansen benut om te zorgen voor een coherent en minder verkokerd beleid, en vooral om concreet in te spelen op de vele synergieën die mogelijk zijn.

Monitor zowel de vraag als het aanbod op de woningmarkt

Er is nood aan meer data zowel over de toekomstige vraag (waar zijn hoeveel en welke type woningen nodig? waar zijn jobs beschikbaar?) als het aanbod (wat is nu beschikbaar of effectief bewoond? waar mag, kan of moet bijgebouwd worden? welke gebouwen komen in aanmerking voor reconversie naar wonen?). Deze data moeten helpen om goed in te spelen op de behoeften van de huur- en de eigenaarsmarkt. Er moet hierbij worden getracht om de uitbouw van het aanbod maximaal te koppelen aan de vraag. Betere monitoring laat ook toe om gezinnen die het echt nodig hebben selectief en heel doelgericht te ondersteunen. Verder ontbreekt elke vorm van strategisch advies over het woonbeleid sinds de afschaffing van de Vlaamse Woonraad. De Vlaamse werkgevers en vakbonden pleiten daarom voor een meer gestructureerd stakeholdersoverleg met ook ruimte om strategische adviezen te geven.

"Er moeten veel meer betaalbare woningen bijkomen op goed gekozen plaatsen. Zo kan de huidige druk op de private huurmarkt verminderen en wordt wonen meer betaalbaar voor gezinnen die recht hebben op een sociale woning. De nieuwe woningen moeten op goed gekozen plaatsen komen met veel voorzieningen in de buurt, een goede bereikbaarheid én voldoende bedrijvigheid en jobs in de omgeving. Dat bevordert de werking van de arbeidsmarkt en vermindert de arbeidskrapte want waar we wonen bepaalt mee de jobbereikbaarheid."

Breid woningaanbod uit op slimme locaties

Om wonen voor iedereen betaalbaar te maken, moet het aanbod op alle segmenten van de woonmarkt – inclusief diverse woonvormen voor kwetsbare groepen - fors omhoog. De Vlaamse Regering moet dat in de eerste plaats doen op slimme locaties. Dat zijn locaties met veel voorzieningen, een goede mobiliteitsontsluiting én waar jobs beschikbaar zijn. Een slimme woonlocatie bevordert de werking van de arbeidsmarkt en vermindert de arbeidskrapte want waar we wonen bepaalt mee de jobbereikbaarheid. Net in regio's met veel jobs zijn er (grote) tekorten aan betaalbare woningen. Resultaten van een lopend onderzoek naar jobbereikbaarheidsanalyses kunnen mee de weg wijzen.

Versnel de uitbreiding van het aanbod aan sociale woningen

De jaarlijkse aangroei van sociale woningen moet snel en substantieel hoger. Daarvoor is een rechtszeker kader nodig dat rekening houdt met budgettaire randvoorwaarden. Een bijkomend aanbod aan sociale huurwoningen kan de druk op de private huurmarkt verminderen en maakt wonen meer betaalbaar voor huishoudens die recht hebben op een sociale woning. Tegelijkertijd moet ook ingezet worden op de private markt voor huishoudens die geen recht hebben op een sociale woning. Versnelde investeringen in een kwalitatief aanbod aan sociale huurwoningen kunnen een belangrijke hefboom zijn voor een eerlijke energietransitie. Ze kunnen ook bijdragen tot de noodzakelijke ruimtelijke transitie. Publiek-private samenwerking is een mogelijkheid om dit bijkomende aanbod te realiseren.

Filip Lembrechts, lid dagelijks bestuur SERV en Vlaams gewestsecretaris ACLVB

Zet in op kwalitatieve verdichting

De schaarse ruimte vraagt om verdichting en verbetering van het ruimtelijk rendement. Verdichting moet op een kwalitatieve manier gebeuren. Daarom vragen de Vlaamse werkgevers en vakbonden aan de nieuwe Vlaamse Regering voor een integrale aanpak te kiezen over beleidsdomeinen en -niveaus heen. Leefbaarheid moet steeds vooropstaan.

Kwalitatieve verdichting biedt heel wat opportuniteiten zoals voldoende en aantrekkelijk groen in het openbaar domein, de realisatie van maatgerichte, klimaatadaptatieve maatregelen bv. tegen wateroverlast of hittestress en een collectieve aanpak via wijkrenovatie, de aanleg van warmtenetten ... Verder maakt kwalitatieve verdichting hergebruik of reconversie en intensivering van bestaande gebouwen mogelijk, maar ook experimenteren met en faciliteren van nieuwe woon- en financieringsvormen en duurzamer transport (openbaar vervoer, kwaliteitsvolle fietspaden en infrastructuur voor elektrische voertuigen).

In de praktijk zijn verdichtingsprojecten vaak moeilijker te realiseren en vallen ze duurder uit per m² dan uitbreidingsprojecten. Het is dan ook belangrijk om de hinderpalen bij verdichting weg te werken en te zorgen voor een rechtszeker en voorspelbaar vergunningenkader met ruimte voor innovatie en nieuwe beloftevolle woonvormen in die verdichtingsprojecten via o.a. typologie- en verdichtingsneutrale regelgeving, regelluwe zones en experimentwetgeving.

SERV-VOORSTELLEN

Pak woonbeleid transversaal aan en benut koppelkansen

Monitor zowel de vraag als het aanbod op de woningmarkt

Breid woningaanbod uit op slimme locaties

Versnel de uitbreiding van het aanbod aan sociale woningen

Zet in op kwalitatieve verdichting

08

ZET IN OP DEFOSSILISERING, COLLECTIEVE PROJECTEN EN EEN GEZONDE ENERGIE- PRIJSVERHOUDING

De SERV vraagt de Vlaamse Regering om in te zetten op een duidelijke defossiliseringsstrategie en -agenda om Vlaanderen sneller onafhankelijker te maken van ingevoerde fossiele energie. Een gezonde prijsverhouding tussen energiebronnen moet de energietransitie haalbaar en betaalbaar maken. Met een kader voor collectieve projecten kan de energietransitie opschalen, worden doelgroepen ontzorgd en kwetsbare groepen geholpen om mee te stappen in de energietransitie.

UITDAGINGEN

Vlaanderen is momenteel nog erg afhankelijk van fossiele energie. Er vloeien nu miljarden euro's weg uit Vlaanderen voor de import van fossiele energie. Ook dreigt fossiele energie o.a. door de klimaatdoelen en de Europese ETS- en ETS2-systemen duurder te worden. Hoe sneller Vlaanderen onafhankelijker wordt van fossiele energie, hoe meer gezinnen en ondernemingen beschermd zijn tegen dure fossiele energie en hoe sterker het sociaal-economisch weefsel.

De investeringen die hiervoor nodig zijn, moeten echter haalbaar en betaalbaar zijn voor iedereen. De uitdaging is enorm, alleen al voor het gebouwenpark. Er zijn nog 2 miljoen woongebouwen – en dus nog meer woningen – met fossiele verwarming in Vlaanderen. Dat betekent dat zelfs indien er 24/7 en 365 dagen per jaar zou worden gewerkt, er om de 7 minuten een Vlaams gebouw fossielvrij gemaakt moeten worden om tegen 2050 een emissievrij gebouwenpark te realiseren (cf. de EPBD-richtlijn waarover in maart 2024 op EU-niveau een akkoord gevonden werd). Ongeveer 50% van de Vlaamse

woningeigenaars kan de nodige klimaatrenovaties niet zelf betalen. Voor (een deel van) die gezinnen vormen collectieve renovatieprojecten mogelijk een oplossing om toch te kunnen deelnemen aan de energie- en klimaattransitie én om tegelijkertijd een kwaliteitssprong te realiseren voor hun woning en hun buurt.

7 minuten

Zelfs als we 24 op 24 uur, 7 op 7 dagen en 365 dagen per jaar zouden doorwerken, moet er om de 7 minuten een gebouw fossielvrij gemaakt worden om tegen 2050 een emissievrij gebouwenpark in Vlaanderen te realiseren.

VOORSTELLEN

Zet forser en sneller in op defossilisering

De Vlaamse werkgevers en vakbonden vragen de nieuwe Vlaamse Regering een duidelijke defossiliseringsstrategie en -agenda op te stellen. Door forser in zetten op defossilisering kan Vlaanderen sneller onafhankelijker worden van ingevoerde fossiele energie en de klimaatdoelen gemakkelijker en vaak goedkoper realiseren. Door de energietransitie al in 2024-2029 goed vast te pakken, kunnen de transitiekosten dalen, omdat investeringen dan meer aansluiten op natuurlijke investeringsmomenten en omdat we de verwachte schaarste aan arbeidskrachten, middelen en materialen in de jaren '30 en '40 dan voor zijn. Door slimmer te investeren in toekomstbestendige fossielarme infrastructuur worden tegelijkertijd ook woon- en andere infrastructuurnoden aangepakt en win-wins gerealiseerd.

Een stappenplan moet duidelijk maken wanneer Vlaanderen voor de diverse sectoren en toepassingen fossiele energie kan afbouwen. Dat creëert duidelijkheid voor gezinnen, bedrijven, gebouwen- en vlootbeheerders, installateurs, onderhoudstechnici, producenten én netbeheerders, zodat zij zich op tijd kunnen aanpassen. Een begeleidende strategie, met de nodige maatregelen en middelen, moet actoren bijstaan zodat zij mee kunnen in de defossilisering. De investeringen die hiervoor nodig zijn, moeten haalbaar en betaalbaar zijn voor iedereen. Door kwetsbare groepen prioritair te helpen overschakelen naar klimaatneutrale energiebronnen wordt vermeden dat zij het slachtoffer worden van stijgende lasten op fossiele energiebronnen (door ETS 2, accijnzen) en een slinkende tariefbasis voor gasnetkosten.

De defossiliseringsstrategie moet doorwerken in de lange termijnrenovatiestrategie en in de beleidsinstrumenten in uitvoering hiervan en ook in een visie op de gasnetten. Een gasnetvisie met een ruimtelijk faseerde afbouw van gasnetten moet verduidelijken waar en wanneer het aardgasdistributienet afgeschakeld en/of gesaneerd wordt, waar het andere gassen moet verdelen en waar het als aardgasnet behouden blijft. Afschakeling gebeurt best ruimtelijk gefaseerd zodat gasnetten niet volledig moeten blijven totdat de laatste klanten zijn omgeschakeld. Door afschakeling lang van tevoren aan te kondigen, heeft iedereen de tijd om zijn investeringsplannen hieraan aan te passen.

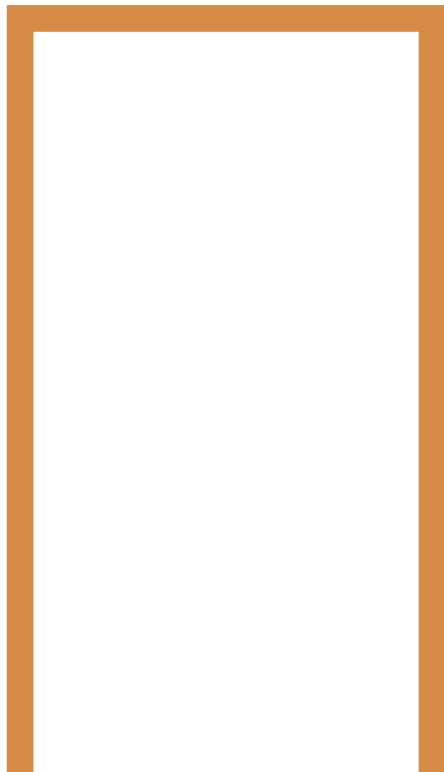
Werk aan collectieve projecten in het kader van de energietransitie

De Vlaamse Regering moet werk maken van collectieve projecten die individuele actoren bijstaan in de energietransitie. Collectieve projecten bieden kansen om de energietransitie te versnellen én tegelijk het sociaal-economische weefsel hechter en veerkrachtiger maken. Een regulerend en ondersteunend kader moet ontluikende collectieve initiatieven opschalen en faciliteren en alle (boven)lokale besturen aanzetten om hierin een rol op te nemen. Ook lokale kmo-bouwbedrijven kunnen deze opdrachten uitvoeren door bv. aanbestedingen in deelopdrachten.

Collectieve projecten kunnen zorgen voor efficiëntie, ontzorging en maatwerk. Er zijn verschillende vormen van collectieve projecten mogelijk. Ze kunnen lokaal acties opzetten om te renoveren, energie te besparen en hernieuwbare energie uit te rollen, bv. met renovatieprojecten op wijkniveau, acties in appartementen en op bedrijventerreinen. Collectieve aanpakken kunnen zich ook richten op specifieke doelgroepen die een gelijkaardige technische, financiële of organisatorische oplossing behoeven, bv. ondernemingen in (sub)sectoren of gezinnen die onvoldoende middelen hebben voor een noodzakelijke energetische renovatie. Tot slot kan ook gedacht worden aan collectieve voorzieningen en infrastructuur, zoals warmtenetten en collectieve verwarmingssystemen. Deze verschillende vormen van collectieve projecten kunnen zorgen voor verbinding en een warme, inclusieve aanpak die ook kwetsbare groepen meeneemt in de transitie. Deze projecten moeten ruimte krijgen, ook om te innoveren. Ze kunnen integraal andere maatschappelijke problemen aanpakken, zoals woonschaarste, mobiliteitsproblemen, vergroening en klimaatadaptatie ...

Zorg voor een gezonde prijsverhouding tussen energiebronnen

De prijsverhouding tussen elektriciteit en fossiele brandstoffen moet gezonder en voorspelbaarder worden. Elektrificatie is immers essentieel om de gebouwen, de industrie en de transportsector fossielarm te maken en warmtepompen en andere klimaatvriendelijke alternatieven haalbaar en betaalbaar te maken. Bij verschuivingen in de prijsverhouding moet de impact op kwetsbare groepen bewaakt worden en mogen alternatieven die slechter zijn voor het milieu of de gezondheid, zoals bepaalde kachels, niet gestimuleerd worden.

SERV-VOORSTELLEN

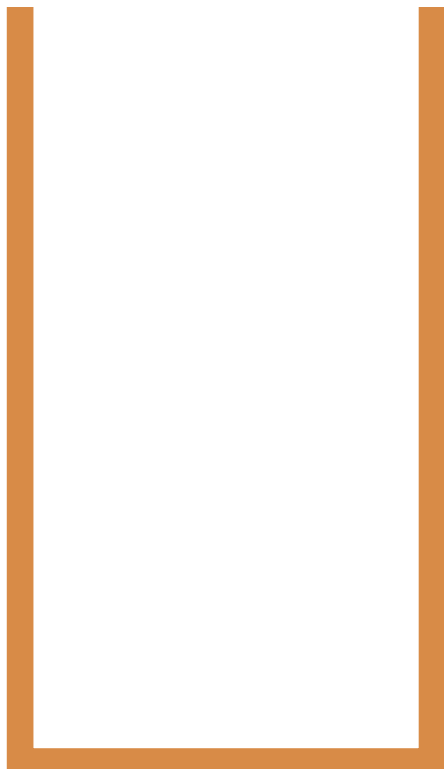
Zet forser en sneller in op defossilisering

Werk aan collectieve projecten in het kader van de energietransitie

Zorg voor een gezonde prijsverhouding tussen energiebronnen

“Veel gezinnen durven de noodzakelijke klimaatrenovatie van hun woning niet alleen aan te pakken of kunnen de investeringen financieel niet dragen. Vlaanderen moet daarom collectieve renovatieprojecten opstarten die veel woningen of hele wijken in één keer vernieuwen en klimaatvriendelijk maken. Zo zetten we reuzenstappen vooruit voor het klimaat, de woonkwaliteit en de leefomgeving.”

Caroline Copers, lid dagelijks bestuur SERV en algemeen secretaris Vlaams ABVV

09

GA UIT VAN OPEN STRATEGISCHE AUTONOMIE OM DE DUBBELE TRANSITIE VAN DE VLAAMSE ECONOMIE TE VERSNELLEN

De SERV vraagt de nieuwe Vlaamse Regering om in te zetten op een open strategische autonomie als versneller van de digitale en groene transitie van de Vlaamse economie.

UITDAGINGEN

De digitale- en klimaattransitie van de Vlaamse economie is urgent. De geopolitieke rivaliteit heeft geleid tot een strijd om de leveringszekerheid van kritieke materialen en grondstoffen en om het technologische leiderschap in cruciale domeinen van de digitale en klimaatneutrale transitie. Die dubbele transitie biedt een opportuniteit om de veerkracht van onze economie en in het bijzonder onze industrie te versterken op het vlak energie, veiligheid, kritieke voorraden en grondstoffen en op het vlak van baanbrekende technologieën en innovaties.

€742 miljard

Sinds februari 2022 keurde de EU 742 miljard euro nationale staatssteun goed. 48,4% ging naar Duitsland, 22,6% naar Frankrijk en 7,8% naar Italië. Samen is dat goed voor bijna 79% van de totale door de Europese Commissie goedgekeurde nationale staatssteun.

Open strategische autonomie moet de leidraad zijn om de dubbele transitie van de Vlaamse economie te versnellen. Het houdt voor de SERV in dat de EU erin slaagt haar publieke vitale belangen en risico-volle strategische afhankelijkheden te verminderen zonder de interne markt in het gedrang te brengen. Het tegenovergestelde doet zich echter voor. De geopolitieke machtsstrijd veroorzaakt een subsidierace met gigantische budgettaire steunmiddelen om de eigen marktpositie te verdedigen en te versterken. Duitsland, Frankrijk en Italië zijn goed voor bijna vier vijfde van de totale door de Europese Commissie goedgekeurde nationale staatssteun. Ze kunnen daardoor dieper in de buidel tasten dan kleine lidstaten en regio's zoals Vlaanderen. Een gelijk speelveld is nochtans een essentieel kenmerk van een eenge-maakte markt en geldt zowel voor de 'buitenwereld' als intern binnen de Europese Unie.

VOORSTELLEN

Werk verder aan de klimaatneutrale transitie

De methodiek van programmanota's voor de Vlaamse industriële energie- en klimaattransitie (zgn. Klimaatsprong) moet toelaten om op goed in te spelen op de aankomende Europese nettonulindustrie wetgeving. De nieuwe Vlaamse Regering staat immers voor de uitdaging om vanuit de Europese langetermijnstrategie voor 2050 doelstellingen voor de volgende vijf jaar te formuleren voor infrastructuur, financieringsinstrumenten, budgettering, sleuteltechnologieën en de nood aan opleiding en omscholing.

Daarnaast is er nood aan een evaluatiekader om de inspanningen voor de Klimaatsprong te evalueren en te monitoren. Zo is het mogelijk om de vooruitgang te meten van de klimaatinnovaties en de toepassing ervan in de economie en in het bijzonder de industrie én lessen te trekken voor de toekomst. Het laat ook toe om lopende programma's tijdig bij te sturen. De programmanota en het evaluatiekader moeten zowel aandacht schenken aan de sectoren en ondernemingen die zich relatief gemakkelijk inschakelen in het transitieproces als aan de sectoren en ondernemingen die eventueel verdwijnen of moeten afslanken en activiteiten afstoten. Zo zijn negatieve gevolgen tijdig te remediëren zonder een kloof te slaan tussen sectoren, ondernemingen en werknemers.

Versterk de digitale soevereiniteit

De nieuwe Vlaamse Regering moet blijven inzetten op het versterken van het 'digitaal bedrijfsleven' als onderdeel van de Europese 2030-doelstellingen voor het Digitaal Decennium. De digitale transitie is één van de cruciale sleutels voor de economische ontwikkeling en strategische autonomie van de EU. Digitale technologieën zijn in het licht van de huidige geopolitieke spanningen nog meer dan vroeger cruciale elementen geworden van de nationale veiligheid en het economisch concurrentievermogen. De verdere uitwerking en eerste uitrol van de Vlaamse Digitale Strategie die in opmaak is, kan de digitale performantie van Vlaanderen een boost geven.

Zet in op open strategische autonomie met behoud van een gelijk speelveld

De Vlaamse werkgevers en vakbonden vragen de nieuwe Vlaamse Regering om bij de Belgische standpuntbepaling te ijveren voor een open strategische autonomie met behoud van gelijk speelveld want het gelijke speelveld van de Europese interne markt is in gevaar. Dit bevat twee elementen. Er moet enerzijds dringend een einde komen aan de verbreding en versoepeling van de Europese staatssteunregels. Europese steunfaciliteiten en programma's bieden meer garanties voor een gelijk speelveld. Ze werken op basis van een collectieve Europese financiering in combinatie met een breed gedragen visie en strategie, algemeen aanvaarde criteria, gestroomlijnde administratieve procedures en *governance* door de Europese Commissie. Anderzijds moet Vlaanderen bij het toekennen van staatssteun ook zelf waken over dit gelijke speelveld, bv. door zelf ook waar mogelijk gebruik te maken van de opportuniteiten van de Algemene Groepsvrijstellingsverordening.

Ook een EU-breed financieringsmechanisme zoals het aangekondigde Soevereiniteitsfonds kan een plaats hebben in de Europese aanpak voor een groene en digitale transitie. Voor een succesvolle implementatie gelden een aantal randvoorwaarden: zo moeten alle ondernemingen in alle lidstaten dezelfde kansen hebben om deel te nemen aan de projecten, moeten de projecten breed toegankelijk zijn voor kmo's en moeten de administratieve procedures laagdrempelig en transparant zijn.

SERV-VOORSTELLEN

Werk verder aan de klimaatneutrale transitie van de industrie

Versterk de digitale soevereiniteit

Zet in op open strategische autonomie met behoud van een gelijk speelveld

“Europa mag zich niet laten verdelen in een wedloop van steunmaatregelen. Dat leidt tot een verboddeling van de interne markt en een bedreiging van het gelijke speelveld voor ondernemingen binnen de Europese Unie. Als kleine regio heeft Vlaanderen veel te verliezen. We vragen de nieuwe Vlaamse Regering om de economische veerkracht van Vlaanderen te versterken en de digitale en klimaatneutrale uitdagingen samen aan te gaan.”

Lode Ceyssens, lid dagelijks bestuur SERV en voorzitter Boerenbond

10

RICHT HET BELEID
VOOR ONDERZOEK,
ONTWIKKELING EN
INNOVATIE MEER
OP KWALITEIT EN
EFFICIËNTIE MET OOG
VOOR DE TOEKOMST

De SERV vraagt de nieuwe Vlaamse Regering om prioriteit te geven aan een beleid voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie (O&O&I) dat Vlaanderen verder uitbouwt als een competitieve, klimaatneutrale en kennisintensieve economie en zorgzame samenleving.

UITDAGINGEN

Alleen door technologisch leiderschap kan Vlaanderen de grote maatschappelijke uitdagingen zoals digitalisering, vergrijzing, klimaatneutraliteit en groeiende zorgnoden gericht aanpakken. Daarbij is strategische autonomie belangrijk zodat Vlaanderen minder afhankelijk wordt van landen als de VS en China. Net als grondstoffen en energie worden technologie en innovatie nu vaak als pasmunt gebruikt voor geopolitieke en geostrategische doelen.

Vlaanderen is met een indexscore van 130,3 op het Regionale Innovatiescorebord een innovatieleider tussen de 239 Europese regio's en bezet de 23ste positie. Met een totale O&O-intensiteit van 3,65% in 2021 is Vlaanderen bovendien de onbetwiste leider in de EU en gaat het landen als Zweden (3,35%), België (3,22%), Oostenrijk (3,19%) en Duitsland (3,13%) vooraf.

3,65%

In 2021 ging 3,65% van het bbp in Vlaanderen naar innovatieonderzoek. Vlaanderen is hierdoor de onbetwiste leider in de EU maar dat biedt geen garantie voor de toekomst.

Hoewel Vlaanderen dus momenteel tot de absolute innovatietop behoort in Europa, biedt dat geen garantie voor de toekomst. Het blijft belangrijk om technologisch leiderschap na te jagen en de innovatieve slagkracht van Vlaanderen verder te ontwikkelen en gericht te versterken

VOORSTELLEN

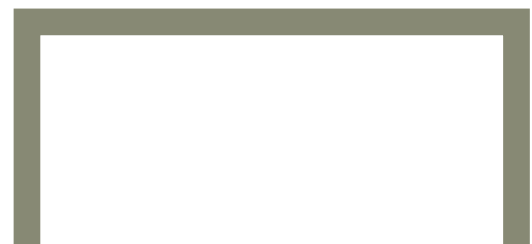
Om maatschappelijke uitdagingen zoals digitalisering en klimaatverandering daadkrachtig aan te pakken en veerkrachtig te handelen in de huidige complexe geopolitieke constellatie moet de nieuwe Vlaamse Regering inzetten op een beleid voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie dat zich meer richt op kwaliteit en efficiëntie met oog voor de toekomst. Het O&O&I-beleid moet:

1. bijdragen tot de weerbaarheid en open strategische autonomie van Vlaanderen en Europa
2. de topstatus van Vlaanderen bestendigen als innovatieleider en topinvesteerder in O&O en verder inzetten op samenwerking tussen kennisinstellingen en diverse ondernemingen
3. samen met de federale overheid streven naar een efficiënte policy mix voor een optimale additionaliteit van het steuninstrumentarium
4. verder inzetten op een transitiegericht innovatiebeleid vertrekkende vanuit de 'quadrupel helix', lacunes in kennisontwikkeling, innovatieactiviteiten en marktontwikkelingen, een meer vraaggestuurde aanpak en een efficiënte *governance*structuur
5. hoger inzetten op de economische en maatschappelijke valorisatie en diffusie van onderzoeksresultaten om zo de economische én maatschappelijke impact van innovatie te maximaliseren
6. de ontwikkeling en uitrol van groene technologieën stimuleren en ondersteunen in domeinen waarin Vlaanderen een comparatief voordeel heeft of kan verwerven. De strategische inzet van innovatief en duurzaam aanbesteden met het oog op marktcreatie en -leiderschap kan hierbij een rol spelen
7. blijven inzetten op het bekendmaken van de Vlaamse instrumenten (VLAIO-aanbod) bij diverse ondernemingen.

"Net zoals grondstoffen en energie worden technologie en innovatie vaak als pasmunt gebruikt voor geopolitieke en geostrategische doelen. Hoewel Vlaanderen momenteel tot de absolute innovatietop behoort in Europa, is dat geen garantie voor de toekomst. De nieuwe Vlaamse Regering moet de innovatieinspanningen van ondernemingen en de samenwerking tussen ondernemingen voor onderzoek en ontwikkeling zeker verder blijven ondersteunen."

Hans Maertens, lid dagelijks bestuur SERV en gedelegeerd bestuurder Voka

SERV-VOORSTEL

Gebruik O&O&I-middelen om efficiënt en kwalitatief maatschappelijke uitdagingen zoals digitalisering en klimaatverandering daadkrachtig aan te pakken. De SERV formuleert hiervoor 7 voorstellen.

11

WERK AAN EEN MEER GEÏNTEGREERDE VLAAMSE INFRASTRUCTUUR- PLANNING

De SERV vraagt de nieuwe Vlaamse Regering om werk te maken van een betere, meer geïntegreerde infrastructuurplanning. Een Vlaamse infrastructuurcel moet de infrastructuurplannen van de verschillende instanties beter op punt stellen en onderling afstemmen. Dat moet leiden tot meer coherentie en synergieën. Door de financiering van infrastructuurinvesteringen beter te regelen, schuiven de lasten niet onevenredig door naar de toekomstige generaties.

UITDAGINGEN

Goede infrastructuur is essentieel voor het sociaal-economisch weefsel. De komende jaren zijn grote infrastructuurinvesteringen nodig als antwoord op de uitdagingen voor de energietransitie, digitalisering, mobiliteit, vergrijzing, zorg, adaptatie, wonen. Meer dan 1 miljard euro per jaar, dat is wat Fluvius alleen al de komende tien jaar gemiddeld zal investeren in de Vlaamse distributienetten voor gas en elektriciteit.

€1 miljard

Fluvius investeert de komende tien jaar gemiddeld meer dan 1 miljard euro per jaar in de distributienetten voor gas en elektriciteit.

Een geïntegreerde infrastructuurplanning moet ervoor zorgen dat deze sociaal-economisch cruciale investeringen zo efficiënt mogelijk gebeuren en er maximaal synergieën gevonden worden met andere belangrijke investeringen in bv. glasvezel, transportinfrastructuur, riolering, drinkwaterleidingen ... De verantwoordelijkheid voor de uitbouw van een degelijke en coherente infrastructuur is vandaag echter versnipperd. Daardoor mist Vlaanderen die synergieën, worden de schaarse middelen, materialen en arbeidskrachten niet optimaal ingezet en is de uitbouw van infrastructuur onnodig duur.

Bovendien moeten de miljarden aan infrastructuurinvesteringen vroeg of laat door burgers en ondernemingen betaald worden. Dat roept vragen op over hoe de Vlaamse Regering deze investeringen zal financieren, welk deel gefinancierd zal worden via de begroting of via andere kanalen en welke investeringen zullen wegen op de huidige dan wel de toekomstige generaties.

VOORSTELLEN

Maak een meer geïntegreerde infrastructuurplanning

Een meer geïntegreerde domeinoverschrijdende infrastructuurplanning moet de infrastructuurplannen in de diverse beleidsdomeinen transparanter maken, samen leggen en afstemmen. Ook op lokaal niveau is een betere infrastructuurplanning nodig die de diverse infrastructuurnoden integraal bekijkt. Daarbij komt het erop aan de meest effectieve en efficiënte wijze te zoeken om tegemoet te komen aan de verschillende maatschappelijke infrastructuurbehoeften. Feedbackloops zijn nodig om input uit andere planprocessen door te redeneren in de eigen planprocessen. Zo hebben bv. beheerders van energienetten nood aan preciezere gegevens over de infrastructuurvereisten voor het industrieel en economisch weefsel. Een meer geïntegreerde planning moet ook vermijden dat de aard van de financiering bepaalt hoe de noden worden ingevuld.

Voorzie een infrastructuurcel of -coördinator

De Vlaamse werkgevers en vakbonden vragen de nieuwe Vlaamse Regering een infrastructuurcel of -coördinator verantwoordelijk te maken voor het Vlaams infrastructuurbeleid. Zo'n cel of coördinator kunnen de governance rond de planning en uitvoering van infrastructuurinvesteringen verbeteren. Het moet geen 'superplanner' worden, maar een zwevende 'go-between' die de planprocessen in de diverse domeinen en niveaus opvolgt en waar nodig optimaliseert, die diverse plannen samenlegt en afstemming stimuleert ... Met een Vlaamse infrastructuurcel of -coördinator is het ook mogelijk om af te stemmen over de gewestgrenzen heen en met het federale niveau.

Spread de infrastructuurinvesteringen én -lasten evenwichtig over de generaties

De nieuwe Vlaamse Regering moet de diverse infrastructuurinvesteringen én hun financiering evenwichtig in de tijd spreiden. Zo lijkt het niet aangewezen om onevenredig veel investeringsinspanningen door te schuiven naar de komende decennia. In de jaren '30 en '40 zal de arbeidskrapte en de schaarste van bepaalde materialen waarschijnlijk groter zijn dan nu en zullen de lasten van o.a. de vergrijzing begrotingen bezwaren. De Vlaamse Regering moet dan ook herbekijken welk aandeel van de infrastructuurinvesteringen nu dan wel later betaald wordt. Zo zijn er o.a. vragen bij bepaalde mechanismen die de doorrekening van investeringskosten tot ver in de toekomst vooruitschuiven (o.a. bij netinvesteringen). Een bredere discussie is dan ook nodig over de financiering van infrastructuur, schulden en intergenerationele solidariteit.

SERV-VOORSTELLEN

- Maak een meer geïntegreerde infrastructuurplanning
- Voorzie een infrastructuurcel of -coördinator
- Spread de infrastructuurinvesteringen én -lasten evenwichtig over de generaties

"De volgende jaren zijn heel wat investeringen nodig in de distributienetten voor gas en elektriciteit, glasvezelnetwerken, rioleringen, drinkwaterleidingen, in mobiliteits-, woon- en zorginfrastructuur ... Dat zal een geïntegreerde planning vragen die alles goed op elkaar afstemt. Bovendien moeten die miljarden aan infrastructuurinvesteringen vroeg of laat betaald worden. De Vlaamse Regering moet dus eerlijke afwegingen maken en de doorrekening van de kosten evenwichtig verspreiden over de generaties heen.

Filip Lembrechts, lid dagelijks bestuur
SERV en Vlaams gewestsecretaris ACLVB

12

GARANDEER HOUDBARE OVERHEIDSFINANCIËN EN VOLDOENDE INVESTERINGEN

De SERV vraagt de Vlaamse Regering om voluit in te zetten op houdbare Vlaamse overheidsfinanciën. Een uitgavennormering, grondige doorlichtingen van uitgaven en ontvangsten, de verdere uitrol van een prestatiebegroting en het subsidieregister zijn hiervoor belangrijke instrumenten. Tegelijkertijd is het belangrijk om de Vlaamse investeringen te versterken via een nieuw investeringsinstrument dat voor weloverwogen beleidsprioriteiten aanzienlijke middelen voorziet.

UITDAGINGEN

De Vlaamse overheidsfinanciën moeten tijdens de volgende legislatuur ten volle ingezet worden voor de ondersteuning van een duurzame economische groei. Deze groei is nodig om budgettaire ruimte te behouden of te creëren voor beleidsprioriteiten zoals investeringen voor een groene en digitale transitie, het ondersteunen van de concurrentiepositie en innovatiecapaciteit van onze economie en het versterken van het gezondheids- en welzijnsbeleid en van het arbeidsmarkt-, onderwijs- en vormingsbeleid.

Voor al houdbare Vlaamse overheidsfinanciën zijn meer dan ooit een noodzaak. Het Vlaamse begrotingssaldo moet zich aanpassen aan het vernieuwde Europese begrotingskader en de daaruit voortvloeiende intra-Belgische afspraken. Er is ook budgettaire marge nodig voor bijkomende beleidsuitdagingen, onder meer door heroverwegingen van bestaand beleid.

Het nieuwe Europese begrotingskader vraagt dat de budgettaire plannen van de Europese lidstaten ingepast worden in een meerjarig genormeerd referentietraject voorgesteld door de Europese Commissie met als focus de houdbaarheid van de (gezamenlijke) overheidsschuld. Er wordt een onderscheid gemaakt in functie van de risico's voor de schuldevolutie. Landen met een hoge overheidsschuld (zoals België) zullen een strikter begrotingspad moeten volgen dan landen met gemiddelde of lage risico's voor hun schuldevolutie. De meest relevante elementen voor België zijn: een hoog overheidstekort (2023: -4,6% bbp), een toegenomen rentevoet in combinatie met een relatief hoge schuldgraad (2023: 105,2% bbp) en stijgende vergrijzingskosten. Bij ongewijzigd beleid zal de Belgische schuldgraad naar verwachting blijven oplopen.

€ 3,72 miljard

Het Vlaamse begrotingstekort bedraagt in de initiële begroting 2024 € 3,72 mld (conform de Europese begrotingsopvolging) of 6,37% van de ontvangsten.

VOORSTELLEN

Teken een begrotingspad op maat uit

In de visie van de SERV is het aangewezen dat de Vlaamse Regering een begrotingspad op maat uittekent zodat de Vlaamse schuldgraad binnen de grenzen van een houdbaar schuldniveau blijft, binnen een Belgisch afsprakenkader.

Naast het schuldniveau en het te realiseren begrotingstraject op Belgisch niveau (soms van alle overheden) is voor Vlaanderen en de andere gewesten en gemeenschappen een tweede vraag van belang: hoe gaan de vereiste inspanningen over de federale overheid, gewesten en gemeenschappen verdeeld worden? Daarvoor zijn afspraken nodig over meerjarige begrotings- en schuldtrajecten per overheid, inclusief wat er gebeurt wanneer een overheid niet of slechts gedeeltelijk de afspraken uit voorgaande jaren realiseert (rekening houdend met eventuele uitzonderlijke economische omstandigheden).

Hanteer uitgavennormering als budgettair kompas

Een uitgavennormering die ook rekening houdt met de evolutie langs de ontvangstenzijde is een essentieel onderdeel van de hervormde Europese begrotingsopvolging. Dergelijke normering impliceert dat wordt nagedacht over de vraag welke uitgaven meer of minder mogen toenemen, wat de doelmatigheid en efficiëntie van het beleid verhoogt en wat de overheid meer stimuleert om de begrotingsdoelstellingen te halen. Via een uitgavennormering ontspoort de begroting niet, zijn en blijven er voldoende middelen voor de beleidsprioriteiten en wordt een structureel begrotingsbeleid verankerd en verder uitgebouwd. De berekening van de uitgavengroei-norm moet accuraat gebeuren. Ook de hertekende Europese begrotingsopvolging vereist een uitgavennormering die vier tot zeven jaren vooruit kijkt. Naar verwachting is de uitgavengroei in het nieuwe Europese kader sowieso beperkt.

Een specifieke normering voor investeringen is daarbij noodzakelijk. De SERV wijst al langer op de noodzaak om de Vlaamse publieke investeringen te versterken zodat deze investeringen sneller groeien dan de overige uitgaven.

Tegelijkertijd benadrukt de SERV dat ook voor bepaalde andere uitgaven een reële groei nodig is. In sommige domeinen zijn bv. bepaalde werkmiddelen al jaren niet geïndexeerd, soms zonder transparante motivering of zonder rekening te houden met eerder aangegane verbintenissen.

Organiseer grondige doorlichtingen om beleidsruimte te creëren

Een uitgavennorm gaat best gepaard met een grondige doorlichting van significante recurrente uitgaven via uitgavendoorlichtingen (spending reviews) zoals die recent in de Vlaamse Codex Overheidsfinanciën (VCO) verankerd zijn. In essentie zijn het oefeningen om na te gaan of deze uitgaven tot de kerntaken van de Vlaamse overheid behoren, of het beleid doeltreffend is en of er efficiëntiewinsten gerealiseerd kunnen worden. Na de verkiezingen zullen de resultaten van acht uitgavendoorlichtingen bekend zijn, zoals eind 2022 door de Vlaamse Regering beslist. Ook tijdens de volgende legislatuur zal het noodzakelijk zijn om bijkomende uitgavendoorlichtingen voor verschillende beleidsdomeinen uit te werken, naast het heroverwegen van een aantal ontvangstencategorieën.

De verdere uitrol van prestatiebegroting (met focus op indicatoren die de beleidsresultaten per domein in kaart brengen) en het verder uitwerken van het nog te verbeteren subsidieregister (gekoppeld aan een grondige evaluatie van het subsidiebeleid) hebben daarbij een belangrijke ondersteunende rol.

“In uitdagende tijden is een doordacht en gezond begrotingsbeleid meer dan ooit van groot belang. Ook Vlaanderen kan zich daar geen avonturen veroorloven. Duidelijke prioriteiten stellen en ambitieuze keuzes maken zijn een noodzaak. Tegelijkertijd moeten we beseffen dat de investeringen om onze economie en samenleving klaar te stellen voor de wereld van morgen niet mogen stilvallen, daar moet beleidsruimte voor gevonden worden.”

Stijn Gryp, ondervoorzitter SERV en nationaal secretaris ACV
Foto: James Arthur

Zet een nieuw investeringsinstrument op voor strategische beleidsprioriteiten

De SERV pleit voor een nieuw en ambitieus investeringsinstrument dat voor weloverwogen beleidsprioriteiten aanzienlijke middelen voorziet in overeenstemming met de hervormingen en investeringen zoals gevraagd door de gewijzigde Europese begrotingsopvolging.

Het voorgestelde nieuwe investeringsinstrument moet doordacht en met focus uitgetekend worden bij de start van de volgende Vlaamse Regering: enkel de strategische investeringsprioriteiten komen aan bod, waarvoor voldoende middelen ter beschikking gesteld worden. Dat impliceert dat niet alle beleidsdomeinen aan bod komen. De bijkomende investeringen via het nieuwe instrument zullen daarmee ook aanzienlijk verschillen van het lopende investeringsbeleid.

De looptijd van dit investeringsinstrument blijft beperkt tot de legislatuur 2024-2029. Niet-ingezette middelen (dat zijn voorziene middelen bij regeringsopmaak die niet besteed worden tijdens de legislatuur) vervallen in principe einde 2029. Dit investeringsinstrument wil de komende jaren bijdragen tot een bijkomende impuls van de Vlaamse investeringen, bovenop de lopende en al voorziene investeringen.

De budgettaire grootteorde van het investeringsinstrument wordt vastgelegd bij het begin van de volgende legislatuur (regeerakkoord). Dat geldt ook voor de concrete doelstellingen die ermee gerealiseerd zullen worden. Het investeringsinstrument moet een significante impact hebben ('verschil maken'). Tegelijkertijd mag het de begroting niet laten ontsporen, ook niet op termijn. Een indicatieve grootteorde waaraan in de visie van de SERV kan gedacht worden: € 5 mld voor de gehele legislatuur,

dat is € 1 mld nieuwe middelen per begrotingsjaar, of afgerond 1/60ste van de huidige (jaarlijkse) Vlaamse begroting. Het is aangewezen om diverse actoren binnen én buiten de overheid te betrekken bij de opmaak, uitrol en monitoring van het investeringsinstrument om een geïntegreerd en gedragen beleid te realiseren.

Dit instrument moet worden ingepast in de Vlaamse en Belgische begrotingsrapportering en moet rekening houden met de limieten opgelegd aan de Belgische overheden via de Europese begrotingsopvolging. De Vlaamse overheid is budgettair een eerder goede leerling in vergelijking met het federale niveau en de meeste andere gewesten en gemeenschappen, maar niet alles is mogelijk: intra-Belgische afspraken (zie hoger) zullen ook voor dit investeringsinstrument van belang zijn. Dit investeringsinstrument kan er tevens toe bijdragen dat er conform de Europese begrotingsopvolging op termijn resultaten geboekt worden qua gerealiseerde investeringen en hervormingen, zodat de referentieperiode voorzien in het Europese begrotingskader van vier naar zeven jaar kan verlengd worden.

Investeer meer én beter

In de visie van de Vlaamse sociale partners is het belangrijk om niet alleen meer maar ook beter te investeren. Een levenscyclusbenadering bij het beoordelen van de investeringsinspanningen van de overheid is daarbij aangewezen. Die houdt niet enkel rekening met de initiële investering maar ook met de noodzaak van regelmatig onderhoud gedurende de levensduur van de investering. Daarnaast laat een goed asset management waarbij de staat van de infrastructuur efficiënt gemonitord wordt toe om preventief te investeren waar nodig. Ook de keuze voor de meest gepaste aanbestedingsprocedure is erg relevant.

SERV-VOORSTELLEN

- Teken een begrotingspad op maat uit
- Hanteer uitgavennormering als budgettair kompas
- Organiseer grondige doorlichtingen om beleidsruimte te creëren
- Zet een nieuw investeringsinstrument op voor strategische beleidsprioriteiten
- Investeer meer én beter

13

VERBETER DE REGELGEVING EN DIENSTVERLENING EN MAAK WERK VAN GOED BESTUUR

De SERV vraagt de nieuwe Vlaamse Regering om werk te maken van een meer oplossingsgerichte, geïntegreerde en samenwerkende overheid die zorgt voor betere beleidsresultaten en dienstverlening met minder administratie en complexiteit.

UITDAGINGEN

De omvang, urgentie en complexiteit van de maatschappelijke uitdagingen zorgen voor een belangrijke testcase voor de slagkracht van de overheid, het politiek-ambtelijk samenspel en het maatschappelijk-bestuurlijk systeem. Er waren de afgelopen jaren zeker een aantal goede initiatieven mét resultaat. Maar de kernproblemen zijn hardnekkig. Er blijven veel regels en complexiteit, beleidsmaatregelen zijn vaak weinig *evidence informed*. Er is ook te weinig aandacht voor strategische reflectie en de langere termijn, weinig speelveld voor het sociaal overleg en het middenveld, veel verkokering en te weinig toegankelijke dienstverlening op maat. Deze problemen verklaren waarom beleidsresultaten achterblijven op legitieme verwachtingen van burgers, werknemers en ondernemers en waarom het vertrouwen in de overheid en het politieke systeem sterk onder druk staat. 45% van de bevolking heeft een laag vertrouwen in de Vlaamse overheid. In 2017 was dat nog 33%: een fikse achteruitgang dus. Slechts 16% van de volwassenen geeft aan (heel) veel vertrouwen te hebben in de Vlaamse administratie, 12% heeft (heel) veel vertrouwen in de regering en het parlement.

Beloftevolle en vernieuwende initiatieven lopen te vaak vast door ingewikkelde regels, dwingende kaders en verkokerde structuren. Goede projecten worden niet duurzaam in beleid verankerd. Gebrekkige wetgeving tast de rechtszekerheid aan en leidt tot hoge kosten en lasten. Dat drukt op het ondernemings- en investeringsklimaat en heeft een belangrijke weerslag op de productiviteit en competitiviteit. De kosten van de administratieve lasten voor de ondernemingen in België worden geraamd op 5,99 miljard euro in 2022. In vergelijking met 2020 zijn deze kosten met 21% gestegen. De voornaamste kritiek gaat over het gebrek aan flexibiliteit van de regelgeving. Maar ook ambtenaren hebben er last van. Ingewikkelde regels en procedures doorkruisen een efficiënte werking en dienstverlening op maat.

€5,99 miljard

De kosten van de administratieve lasten voor de ondernemingen in België worden geraamd op 5,99 miljard euro in 2022. In vergelijking met 2020 zijn deze kosten met 21% gestegen.

“Betere regelgeving en administratieve vereenvoudiging moeten absoluut top of mind zijn van de nieuwe Vlaamse Regering. Digitalisering en vooral ook samenwerking tussen verschillende overheden kan hierbij helpen. Daarnaast moet er persoonlijk contact mogelijk blijven tussen de burger en de overheid.”

Ingrid Lieten, lid SERV en
directeur Verso

VOORSTELLEN

Maak werk van betere regelgeving en meer rechtszekerheid

De Vlaamse werkgevers en vakbonden vragen de nieuwe Vlaamse Regering om de kwaliteit van de wetgeving en de rechtszekerheid te verbeteren en de complexiteit en administratieve lasten fors te verminderen. Het is belangrijk dat de regering dit horizontaal als geheel en in elk beleidsdomein aanpakt. Door regels en procedures kritisch tegen het licht te houden komen er bovendien tijd en handen vrij. Dat is erg nodig in tijden van aanhoudende arbeidskrapte.

Om het tij te keren is goed luisteren cruciaal. Data, input en feedback uit de praktijk moeten veel centraler staan bij de vormgeving en evaluatie van beleid en regelgeving. Betere informatiedeling, expertiseopbouw en samenwerking moeten stapel van wetgeving, tegenstrijdigheden, onnodige administratieve lasten en routinematige keuzes voor gedetailleerde regelgeving of subsidies tegengaan. Instrumenten zoals een ex ante regeldruktoets, een strategische evaluatieagenda en ex post vereenvoudigingsprogramma's moeten worden uitgerold in overleg met de Vlaamse werkgevers en vakbonden.

Investeer in beleidsdata, onderbouwing en doorwerking op het terrein

Structurele verankering van beleidsevaluatie en beleidsonderzoek is nodig, via een goede monitoring, een verdere uitrol van uitgaventoetsingen, investeringen in kwaliteitsvolle, toegankelijke beleidsdata en statistieken en opbouw van voldoende interne expertise en capaciteit bij de overheid. Daarnaast moet de beleidsinbreng vanuit de samenleving en de praktijk worden versterkt. Het principe van de Vlaamse Regering moet zijn: geen beleid zonder de

mensen voor wie het beleid geldt en hun vertegenwoordigers te betrekken. Zo'n aanpak vraagt meer ruimte voor het sociaal overleg en adviesraden om zelf met oplossingen te komen. Tot slot is meer aandacht nodig voor de doorwerking op het terrein. Beleidsinitiatieven moeten daadwerkelijk gekend zijn en de correcte toepassing van regelgeving moet verzekerd zijn. Maatregelen die weinig effectief of efficiënt zijn, moeten worden aangepast of afgeschaft. Innovatieve projecten met een positieve evaluatie moeten duurzaam verankerd worden in het beleid.

Zorg voor meer ruimte voor innovatieve oplossingen

De nieuwe Vlaamse Regering moet innovatieve oplossingen die van onderuit en buitenuit komen sterker stimuleren. Dat kan door betere randvoorwaarden (bv. rechtszekerheid, regelluwte, experimenteerruimtes, *right to challenge*, *living labs* ...) te voorzien voor partnerschappen, maatschappelijke initiatieven, lokale coalities en co-creatie. Dat is zeker belangrijk bij transversale sleutelprojecten zoals bv. collectieve wijkrenovatie of integrale eerstelijnsgezondheidszorg die zorgen voor verbetering en versnelling door vernieuwing en verbinding.

Binnen de Vlaamse overheid zijn ook een meer geïntegreerde visie- en beleidsvorming en betere transversale samenwerking nodig om maatschappelijke opgaven en transitie effectiever aan te pakken. Dat vraagt ook dat er kritisch wordt gekeken naar procedures die het moeilijk of onmogelijk maken om middelen, data, kennis en personeel te delen, te herschikken of in te zetten over entiteiten heen. Mits respect voor de privacy en veiligheid moeten meer open data en datadeling zorgen voor innovaties, nieuwe samenwerkingsverbanden en vernieuwende producten en diensten.

Verbeter de kwaliteit en toegankelijkheid van de publieke dienstverlening

De toegankelijkheid en het bereik van publieke diensten moeten beter. De gebruiker moet daarbij centraal staan. Dat kan via de principes van *no wrong door* en *once only*, door *user journeys* uit te werken en door de dienstverlening af te stemmen op levensgebeurtenissen (bv. de eerste stappen op de arbeidsmarkt) of bedrijfssituaties (bv. de oprichting van een onderneming).

De nieuwe Vlaamse Regering moet ook meer investeren in publieke diensten die toegankelijk en goed bereikbaar zijn. De dienstverlening kan meer digitaal via e-loketten zoals Mijn Burgerprofiel, het e-Loket voor ondernemers en het Verenigingsloket, maar ook de fysieke dienstverlening blijft belangrijk via een *omni-channel* aanpak (waar mogelijk begeleid digitaal, waar nodig fysiek met persoonlijk contact). Fysieke dienstverleningscentra kunnen fungeren als een lokale toegangspoort en geleidelijk de nu nog gefragmenteerde lokale, Vlaamse en federale diensten bundelen in kernen, samenwerking met (sommige) semipublieke en private basisdiensten versterken en wie niet digitaal mee is ondersteunen.

De Vlaamse werkgevers en vakbonden vragen ook aandacht voor administratieve ontzorging van burgers en ondernemers. Kwetsbare groepen zullen hun rechten beter opnemen als de procedures eenvoudiger zijn of na (semi-) automatische notificatie, actualisering of toekenning van een bepaald recht zoals bv. bij de gezinsbijslagen, studietoelagen of terugbetalingen binnen gezondheidszorg. Voor complexere problematieken is integrale en inclusieve begeleiding op maat nodig via publieke-maatschappelijke dienstverleningsnetwerken.

Zet goed bestuur structureel op de politieke en publieke agenda

De Vlaamse werkgevers en vakbonden stellen voor om goed bestuur een duidelijke plaats te geven op de kalender van het Vlaams Parlement en zo het belang van bestuurlijke slagkracht te onderstrepen.

Naast de Septemберverklaring pleit de SERV voor een jaarlijkse Verantwoordingsdag (mei), een jaarlijkse of tweejaarlijkse Dag van de publieke dienstverlening (juni) en (alternerend in februari) een tweejaarlijkse Staat van de regelgeving en Rapportering over de werking van de Vlaamse overheid naar het voorbeeld van landen zoals bv. Nederland, Canada en Australië.

SERV-VOORSTELLEN

- Maak werk van betere regelgeving en meer rechtszekerheid
- Investeer in beleidsdata, onderbouwing en doorwerking op het terrein
- Zorg voor meer ruimte voor innovatieve oplossingen
- Verbeter de kwaliteit en toegankelijkheid van de publieke dienstverlening
- Zet goed bestuur structureel op de politieke en publieke agenda

14

ERKEN DE WAARDE VAN SOCIAAL OVERLEG EN ADVIEZEN

UITDAGINGEN

De nieuwe Vlaamse Regering start in een moeilijke, turbulente omgeving. De sociaal-economische uitdagingen zijn omvangrijk en meervoudig, de geopolitieke omstandigheden baren grote zorgen en de klimaatverandering wordt steeds tastbaarder. De regering staat er echter niet alleen voor. In deze tijden van grote uitdagingen, disruptieve ontwikkelingen en polariserende discours, is er meer dan ooit nood aan samenwerking, dialoog en representatieve fora zoals de SERV.

Een breed gedragen maatschappelijke consensus en commitment zijn nodig om perspectief en houvast te bieden en de voorwaarden te creëren voor de noodzakelijke veranderingen die zorgen voor welvaart, duurzaamheid en welzijn voor iedereen. Beleidskeuzes maken is bij uitstek het terrein van politici. Sociaal overleg en advies kunnen echter zorgen voor meer onderbouwde en gedragen beslissingen. Ze verbinden de politiek met burgers, werknemers en ondernemers om zo mee te bouwen aan democratie en vertrouwen.

Daarnaast hebben sociale partners een eigen verantwoordelijkheid in de samenleving. Tienduizenden bedrijven en honderdduizenden medewerkers en gezinnen hebben een stem via het sociaal overleg. Bijna twee miljoen werknemers en werkzoekenden zijn lid van één van de drie vakbonden. Ongeveer 150 000 ondernemers, bedrijven en organisaties zijn lid van één van de vier werkgeversorganisaties. De sociale partners luisteren niet alleen naar hun achterban, naar wat er leeft, wat de prioriteiten, oordelen en vooroordelen zijn. Intern in hun organisaties

De SERV vraagt aan de nieuwe Vlaamse Regering om tijdig en structureel in dialoog te gaan met de sociale partners bij de voorbereiding en evaluatie van belangrijke beleidsinitiatieven in het brede sociaal-economische werkveld. Het Vlaams Economisch Sociaal Overlegcomité biedt een goed kader om daarover jaarlijks afspraken te maken, akkoorden te sluiten en al in een vroege fase met SERV-adviezen en studiewerk de beleidsagenda te voeden.

werken de sociale partners ook hard aan sensibilisering, responsabilisering, dialoog en representativiteit en aan begrip over wat kan en niet kan binnen het grotere geheel. Zij spelen zo een belangrijke rol als drukregelaars en kanalen voor emancipatie en inspraak.

150 000

2 000 000

De Vlaamse werkgevers- en werknemersorganisaties hebben een stevige achterban. Via hun vertegenwoordigers laten ze de stem horen van meer dan 150 000 ondernemers, bedrijven en organisaties en ca. 2 miljoen werknemers en werkzoekenden in Vlaanderen.

De sociale partners nemen samen maatschappelijke verantwoordelijkheid op. Het Vlaams sociaal overleg overstijgt polarisatie en loutere belangenverdediging door verbinding en consensus te zoeken via intense dialoog. Onderbouwd met sterk studiewerk sluiten de sociale partners in de SERV-akkoorden en formuleren zij gedragen beleidsadvies. De Vlaamse werkgevers en vakbonden spelen zo een onvervangbare rol in de invulling van democratie.

VOORSTELLEN

Erken de waarde van sterk sociaal overleg en bestuursverantwoordelijkheid

De Vlaamse werkgevers en vakbonden vragen de nieuwe Vlaamse Regering om de onvervangbare rol van de sociale partners en het sociaal overleg in de SERV te erkennen. De sociale partners willen mee-zoeken naar onderbouwde en gedragen antwoorden op de grote sociaal-economische uitdagingen in Vlaanderen. Ze willen dan ook mee het voortouw nemen om de noodzakelijke transities in goede banen te leiden. Een sterke sociale dialoog is daarvoor cruciaal, zowel tussen de sociale partners, Vlaamse Regering en het Vlaams Parlement en met andere maatschappelijke actoren maar ook via de bestuursverantwoordelijkheid die de sociale partners opnemen in bv. de raad van bestuur van VDAB en De Lijn.

Geef ruimte aan het sociaal overleg

Gedragen en onderbouwde voorstellen en oplossingen vanuit het sociaal overleg kunnen de polarisatie verminderen en de Vlaamse Regering ondersteunen. Meer ruimte begint al bij het regeerakkoord. Dat moet de nodige duidelijkheid geven over wat de regering tijdens de legislatuur wil realiseren, volgens een aantal principes. Maar een erg gedetailleerd en operationeel regeerakkoord met weinig mogelijkheden voor bijsturing achteraf ligt moeilijk in de onzekere, turbulente en onvoorspelbare wereld van vandaag. Het moet ook een samenhangend toekomstperspectief bieden met duidelijke keuzes en strategische projecten rond een aantal prioritaire maatschappelijke opgaven. De operationalisering kan later, wanneer er meer tijd is voor inbreng vanuit de administratie, de wetenschap en het sociaal overleg.

Investeer in VESOC-akkoorden op basis van een afgesproken werkagenda

De Vlaamse werkgevers en vakbonden ambiëren elk jaar een of twee akkoorden met de Vlaamse Regering die concrete oplossingen bieden aan de uitdagingen op de arbeidsmarkt, in de economie en de brede samenleving. Een structurele dialoog in het kader van VESOC moet aan het begin van de legislatuur, maar ook jaarlijks leiden tot afspraken met de Vlaamse Regering over VESOC-akkoorden. De sociale partners maken met de Vlaamse Regering in het kader van VESOC ook graag afspraken om met SERV-adviezen en studiewerk maatschappelijke uitdagingen proactief aan te pakken en concrete voorstellen te formuleren.

Verzeker de goede werking van adviesraden

Adviesraden blijven belangrijke partners van de Vlaamse Regering om beleid te ontwerpen dat werkt en gedragen is. Dat veronderstelt dat adviesraden actief worden betrokken bij de dossiers en op de momenten die er echt toe doen, in een voldoende vroege fase. Hun werking kan worden versterkt door ze in te schakelen voor langeretermijnvisievorming en door betere koppeling met initiatieven voor burgerinspraak. Systematische feedback van ministers op de adviezen is belangrijk, ook op adviezen op eigen initiatief.

"Als sociale partners staan wij met onze twee voeten stevig in de Vlaamse klei. We zijn allen democratisch georganiseerde ledenorganisaties die de veranderingen in de samenleving uit eerste hand meekrijgen. Van de nieuwe Vlaamse Regering verwachten we een structurele dialoog in het kader van VESOC en een duidelijke agenda waarrond we samen kunnen werken."

Danny Van Assche, voorzitter SERV en gedelegeerd bestuurder UNIZO

SERV-VOORSTELLEN

Erken de waarde van sterk sociaal overleg en bestuursverantwoordelijkheid

Geef ruimte aan het sociaal overleg

Investeer in VESOC-akkoorden op basis van een afgesproken werkagenda

Verzeker de goede werking van adviesraden

15

BEKIJK HET BELEID OOK MET EEN JONGERENBLIK

Jong SERV vraagt de nieuwe Vlaamse Regering om het beleid structureel met een jongerenblik te bekijken zodat jongeren, jonge werknemers en ondernemers er beter in slagen hun plek in de samenleving op te nemen.

JONG-SERV

Sinds eind 2022 geeft de SERV jongeren een stem in zijn werking via Jong SERV. Deze jongeren zijn actief bij de Vlaamse sociale partners en staan zelf in nauw contact met jonge ondernemers en werknemers. Het is dit forum van jonge mensen, waarmee de SERV structureel informatie deelt en overlegt, dat autonoom onderstaande prioriteiten naar voren schuift. Ze kunnen inspiratie bieden voor het sociaal overleg en het beleid.

UITDAGINGEN

Slagen jonge mensen er vandaag voldoende in om zich te ontplooien en een zelfstandig bestaan op te bouwen? Onderzoek leert dat tal van knelpunten en risico's jongeren een 'uitgesteld leven' doen leiden voor leren, wonen, gezinsvorming, ondernemerschap en werken.

De kansenongelijkheid is groot en het armoederisico ligt bij de jongeren tussen 18 en 25 hoger dan bij volwassenen (25 tot 64 jaar). Ook jonge werknemers en ondernemers voelen een hoge mentale en prestatiedruk met risico op een langdurige uitval. Veel jongeren maken zich zorgen over problemen in de bredere samenleving en de wereld. Door de klimaatverandering, opeenvolgende crisissen, oorlog en geopolitieke spanningen zijn ze ook bezorgd over de publieke financiën. Ze vragen zich af of er nog voldoende middelen op langere termijn zullen zijn voor toekomstige noden en uitdagingen.

34,5%

Sinds de eerste meting van de werkbaarheidsmonitor in 2004 is het aandeel personen jonger dan 30 jaar met werkstressklachten gestegen 26,5% naar 34,5% en voor burnout-symptomen van 8,4% naar 12,8%.

VOORSTELLEN

Betrek jongeren bij het beleid

Jong SERV vraagt de nieuwe Vlaamse Regering om het perspectief en de belangen van jongeren en jonge werknemers en ondernemers beter en meer structureel mee te nemen in het beleid. Zij willen mee nadenken met beleidsmakers en organisaties om maatschappelijke impact te hebben. Nieuwe generaties hebben bovendien vaak een andere, vernieuwde kijk op de zaken en kunnen helpen om een meer toekomstgericht en inclusiever beleid en een betere (digitale) dienstverlening te realiseren. Jong SERV vraagt daarom jongeren meer te betrekken in de beleidsvorming en om in participatietrajecten expliciete aandacht te geven aan jongeren. Daarvoor is een aangepaste manier van werken nodig. Daarnaast zouden jongeren meer betrokken moeten worden in of bij adviesraden, raden van bestuur, werkgroepen en projecten.

Maak van stages een positieve, leerrijke eerste werkervaring

Een betere toeleiding en ondersteuning zijn nodig om van stages een succeservaring te maken. Ze bepalen mee de studie- en beroepskeuze, ze vormen een leerrijke en ook realistische eerste kennismaking met de wereld van werk en ze helpen vroegtijdig schoolverlaten tegen te gaan. Door samenwerking met scholen, lokale ondernemingen, sectoren en sociale partners moeten leerlingen, studenten en beginnende werknemers zeker kunnen zijn van een kwalitatieve stageplaats. Dat vraagt betere informatie over alle soorten stages die er zijn en een goede samenwerking tussen ondernemingen, scholen en stagiairs met duidelijke communicatie en afspraken. Er moet samen met jongeren en sociale partners worden gewerkt aan een richtinggevend kader dat zorgt voor transparantie over doelstellingen, rechten en plichten. Om stages inclusief en laagdrempelig te maken, zouden ze kosteloos moeten zijn voor de stagiair, met bv. een vergoeding voor verplaatsingskosten zoals in de aangekondigde EU-verplichting rond stagevergoedingen is voorzien. Ondernemingen moeten worden begeleid en ondersteund om het belangrijke engagement rond stages te kunnen waarmaken.

"Jonge ondernemers zijn de toekomst van onze economie. We hebben frisse ideeën, bruisende energie, we zijn gedreven, bereid risico's te nemen, te springen, te connecteren en we dromen groot. Maar om te floreren is er meer nodig dan de passie om te ondernemen. We hebben een omgeving nodig die onze ambities voedt en kansen biedt. Ook de digitale skills van jongeren zijn een niet te onderschatten asset in de globaliserende wereld waar we vandaag in leven en ondernemen. Door middel van sociaal overleg kunnen we samen de fundamenteën leggen voor het toekomstige succes van jonge ondernemers. Zo springen we niet alleen naar nieuwe hoogtes, maar bouwen we mee aan een voorspoedige toekomst voor ons allemaal. We ijveren voor een tastbaar platform voor young potentials waar we vragen capteren en in nauw contact staan met de doelgroep van de toekomst."

Emiel Neyrinck, lid Jong SERV en adviseur internationaal ondernemerschap bij UNIZO

Stimuleer jongeren om brede loopbaancompetenties te ontwikkelen

Jong SERV vraagt om de aanknopingspunten in de minimumdoelen of eindtermen in het onderwijs beter te benutten. Zo kunnen loopbaancompetenties en ondernemersvaardigheden in het initieel en voortgezet onderwijs met het nodige realisme aan bod komen. Door de grote veranderingen op de arbeidsmarkt zijn vaardigheden om loopbaankeuzes te kunnen maken en de eigen loopbaan aan te sturen belangrijker dan ooit.

Loopbaancompetenties gaan niet enkel over werknemerschap. Veel jongeren gaan tijdens hun studie aan de slag als studentondernemer en zien ondernemerschap als een logische stap, gaan met hun kwalificatie van het hoger onderwijs als freelancer aan de slag of beginnen een startup. Zij missen echter vaak de nodige en correcte informatie en de noodzakelijke basis aan ondernemerscompetenties, of vallen ten prooi aan malafide praktijken die snel veel winst beloven maar ernstige risico's inhouden.

Ook op digitale competenties moet sterker worden ingezet, want anders dan gedacht heeft een derde van de jongeren geen digitale basisvaardigheden. Nochtans zijn digitale vaardigheden cruciaal voor hun persoonlijke én loopbaanontwikkeling.

Begeleid jongeren gericht naar werk en ondersteun hen bij de start van hun loopbaan

Jongeren hebben nood aan tijdige en duidelijke informatie op maat over hun rechten en plichten als werknemer of ondernemer. Er is een grote nood aan ondersteuning en loopbaanontwikkeling op de werkvloer gedurende de eerste jaren van hun loopbaan, o.a. om uitval te vermijden. Loopbaanbegeleiding openstellen voor jonge werknemers laat toe om in een cruciaal stadium van hun loopbaan te investeren in duurzame loopbanen. Ook levenslang leren is van groot belang, o.a. om mee te zijn met nieuwe technologieën en de digitalisering. Daarnaast moet meer dan vandaag worden ingezet op een warme overdracht tussen onderwijs en werk en op arbeidsbemiddeling op maat van jongeren.

"Jongeren staan voor heel wat keuzes. Het is belangrijk dat wij deze keuzes autonoom kunnen maken zonder financiële belemmeringen. Denk maar aan de vraag waar we gaan studeren en óf we wel willen verder studeren, of we op kot gaan en hoe het zit met de vervoerskosten. We staan ook voor de keuze wanneer we het ouderlijk huis verlaten en hoe we willen wonen. Is co-housen bv. een bewuste keuze of eerder een noodzaak? En wanneer starten we een gezin of doen we dat liever niet in een wereld met grote klimaatuitdagingen? En hoe kiezen we een job zonder bang te moeten zijn over de aard van het contract of een onzeker inkomen. Geef jongeren dus de tijd en ruimte om zich te ontplooien en hun talenten te ontdekken zodat we als volwaardige burgers kunnen participeren aan de maatschappij en het beleid."

Joke Vrijs, Lid Jong SERV en nationaal verantwoordelijke Jong ACV

Voorzie meer betaalbare koten en woningen

Meer betaalbare koten zijn nodig want steeds meer studenten ondervinden problemen bij het vinden van een betaalbaar kot. Het aanbodtekort leidt tot schaarste en drijft de prijzen omhoog. De Vlaamse Regering, lokale besturen en onderwijsinstanties moeten samen het aanbod uitbreiden en sommige regels herbekijken (bv. toegangsregels voor basiskoten). Om jongeren te ondersteunen moet informatie toegankelijker zijn en misbruik worden tegengegaan. Dit kan een taak zijn voor lokale besturen in samenwerking met de hoger onderwijsinstellingen.

Daarnaast is er een bijkomend aanbod aan betaalbare woningen nodig, o.a. door nieuwe woonvormen zoals *co-housing* te reguleren en te erkennen. Een eerste woning kopen zonder steun van familie wordt steeds moeilijker. Daarom kiezen veel jonge starters bewust of noodgedwongen om langer thuis te blijven wonen of langer te huren. Jong SERV vraagt bijzondere aandacht voor preciaire groepen.

Investeer in mentaal welzijn en werkbaar werk

Een overheidsbrede aanpak is nodig om het welbevinden en de kansen van jongeren en jongvolwassenen in hun verdere leven te maximaliseren. Problemen met mentaal welzijn ontstaan al vroeg in de levensloop. Bijna 1 op 5 adolescenten rapporteert (matig) ernstige psychologische klachten. De impact van mentaal welzijn werkt door op de levenskwaliteit, relaties, gezondheid, werk, persoonlijke en professionele ontwikkeling, armoede en wonen. Omgekeerd hebben ook werk, gezondheid, wonen enz. een grote impact op het mentaal welzijn. Uit de Werkbaarheidsmeting van de SERV | Stichting Innovatie & Arbeid blijkt dat het aandeel werknemers onder de 30 jaar met werkstressklachten is gestegen van 26,5% (2004) naar 34,5% (2023). Bij deze groep is er ook een stijging van de *burnout*-symptomen van 8,4% (2004) naar 12,8% (2023). Dit onderstreept de nood aan bijzondere aandacht voor werkbaar werk van jonge werknemers.

Een omvattende aanpak moet bestaan uit preventie, vroegdetectie, ondersteuning door welzijnsorganisaties voor jongeren en laagdrempelige, toegankelijke en geïntegreerde hulp op maat van jongeren en jongvolwassenen. Er zijn al stappen gezet naar een meer sluitend aanbod met bv. Overkophuizen en TEJO maar wachtlijsten en betaalbaarheid zorgen voor drempels.

JONG SERV-VOORSTELLEN

- Betrek jongeren bij het beleid
- Maak van stages een positieve, leerrijke eerste werkervaring
- Stimuleer jongeren om brede loopbaancompetenties te ontwikkelen
- Begeleid jongeren gericht naar werk en ondersteun hen bij de start van hun loopbaan
- Voorzie meer betaalbare koten en woningen
- Investeer in mentaal welzijn en werkbaar werk